

יודע לשיאול

חיידר אידיש 'אהלי מנחם' חב"ד ליובאוויטש, ביתר עילית

ב"ה

יודע לשאול

הלקות ומנהגים לחדש ניסן וְחג הפסח
לתלמידים הצעירים

לה' הארץ ומלואה

שם

משפחה

כיתה

יוצא לאור על ידי

חידר אידיש "אהלי מנחם" חב"ד ליובאוויטש, ביתר עילית

רח' אויירבאך 13, ביתר עילית. טל: 02-5800654 פקס: 1532-5800654

omchabad@barak.net.il

בְּפֶתַח הַשַּׁעַר

תְּלַמִּידִים יְקָרִים!

עוֹמְדִים אֲנִי עִתָּה בְּפֶתַח הַשַּׁעַר שֶׁל חֹדֶשׁ נִיסָן – חֹדֶשׁ הָאֲבִיב. הַפְּרָחִים מְלַבְּלְבִים, הַפְּרָפְרִים מְעוֹפְפִים וְהַצְּפּוּרִים מְצִיצוֹת – אֵין מִתְאִים מִמְּזוּג־אֹוִיר כְּזֶה לְצֵאת לְטִיּוֹל קָצֵר. מוֹכְנִים? בּוֹאוּ וְהַצְּטַרְפוּ אֵלֵינוּ לְטִיּוֹל לְבֵית מִשְׁפַּחַת חֶב"ד...
●

כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה בְּנֵי מִשְׁפַּחַת חֶב"ד דְּבָרָה תּוֹרָה: אֶחָד חֶכֶם, אֶחָד גְּבוּן, אֶחָד יָדָעוֹן, וְאֶחָד יוֹדֵעַ לְשֵׂאל. בּוֹאוּ וְנִכִּיר אוֹתָם יוֹתֵר:

הֵבֵן הַבְּכוֹר – חַיִּים הֶחֱכֵם, יוֹדֵעַ אֵת כָּל מִנְהַגֵי חֶב"ד לְחֹדֶשׁ נִיסָן. הוּא יָכוֹל לְהַדְרִיךְ אֶתְכֶם בְּכָל רְגַע נְתוּן מַה לַעֲשׂוֹת וְכִיצַד – מִמֶּשׁ אֲנִיצִיק לְוַפְדֵּיהּ מִהֲלַכְתָּ!

הֵבֵן הַשֵּׁנִי – בְּנֵי הַגְּבוּן, מִבֵּין הַיֵּטֵב אֵת מִשְׁמְעוֹתֵם הַחֲסִידִית שֶׁל יָמֵי הַפְּסַח הַנֶּעְלָמִים. הוּא יוֹדֵעַ לְסַפֵּר לָכֶם כִּי הַמִּצְוָה הַיְא 'בְּטוֹל', וְכִי יֵשׁ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם בְּכָל יוֹם. אִם תִּרְצוּ הוּא גַם יִמְשִׁיךְ לְסַפֵּר לָכֶם עַל מַהוּתָם שֶׁל אַרְבַּע פּוֹסוֹת וְאֶפְלוּ מִדּוּעַ חוֹגְגִים אֵת אַחֲרוֹן שֶׁל פְּסַח...

הֵבֵן הַשְּׁלִישִׁי – דְּנֵי הַיָּדָעוֹן, בְּקִי בְּהִלְכוֹת פְּסַח הַיֵּטֵב. הוּא לְמַד מִהוּ הָאִסוּר בְּחֻמֵּי, וּמִהוּ הָאִסוּר בְּקִטְנוּת. מִתֵּי מוֹכְרִים חֻמֵּי, וְאֵין סֶפֶק שְׁעַם בְּקִיאוֹת כְּזוֹ הוּא עוֹד יִגְדֵּל לְרֵב גְּדוֹל וּפּוֹסֵק הִלְכוֹת, וְיֻכַּל לְצֵאת לְשִׁלְיחוֹת בְּלֵב שְׂקֵט!

וְהֵבֵן הַרְבִּיעִי, הַיָּדָע לְשֵׂאל, הוּא הַקְּטָן שֶׁבְּחִבּוּרָה. לֹא פֶּלֶא שֶׁבְּלָם קוֹרְאִים לוֹ בְּחִבָּה "שְׂאוּלִי". הוּא שָׁנָן הַיֵּטֵב אֵת הַקְּשִׁיוֹת בְּאִיִּדִישׁ, וְיוֹדֵעַ לְשֵׂאל אוֹתָם כְּבְּקֵי וְרָגִיל. הוּא גַם מְאוֹד אוֹהֵב סֶדֶר – עֲבָדָה! הוּא יוֹדֵעַ אֵת כָּל סִימְנֵי הַ"סֶדֶר" בְּאִיִּדִישׁ, וְכִיצַד

מבצעים אותם בעברית. בבית רגועים ובטוחים – שאולי יסדר את הסדר בהסבה על הצד הטוב ביותר!

ארבעת הבנים האלו הם אחד, ולא סתם אחד – אלא כל אחד ואחד.
כל אחד מאתכם יכול לכלל בתוכו בחדש הזה את ארבעת הבנים הללו, בעזרת החוברת שאתם מחזיקים עכשיו בידכם.

בחוברת זו לקט צוות החידר עבורכם את הסדר וסימניו, מנהגי חב"ד, הלכות החג העקריות, ומכתב הרבי המבאר את המשמעות החסידית של החג ומוטיביו.

בחג הפסח ידיעה זו חשובה בכפלים מפל חג אחר – הלוא "והגדת לבנך" הוא ממצוות החג! – הקלי לידיעה זו בידכם, וכך גם הזמן לשנן את הדברים היטב לתועלת כל בני המשפחה.

אני מאחל לכולכם א כשר און א פריילאכן פסח (=פסח כשר ושמח), מתוך תקווה ואמונה שלמה שעוד בשנה זו נזכה לקיים את הפסח כהלכתו בבית המקדש השלישי ונזכה לאכל מן הזבחים ומן הפסחים, בגאולה האמתית והשלמה, נאו!

הרב מנחם-מענדל הכהן

ב"ה

המכתב מיעד לכל יהודי

אל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו
שלום וברכה!

פסח – בסיס לכל החגים

חג הפסח, זמן חרותנו, אינו רק הראשון בין שלשת הרגלים (פסח, שבועות וסוכות), כי-אם גם ה"בסיס" לכל החגים. כך הרי חג השבועות, זמן מתן-תורתנו, קשור ישירות עם חג הפסח, וחג הסוכות מהווה תזכרת והמשך לחג הפסח, זכר לסכות שבהן הושיב ה' את בני-ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים.

הלקחים מפסח עקריים וכלליים

בהתחשב במקום המרכזי שתופס חג הפסח בחיים היהודיים – ברור שהלקחים מן החג הזה הם עקריים וכלליים במידה נעלה ביותר, והרי – ככל עניני התורה (במובן "הוראה"), שהם נצחיים – הם בני תקף לכל הזמנים ולכל המקומות.

הענין הכללי של פסח – זמן חרותנו

מזה מובן שאפלו פרט מסים בעניני החג עשוי לשמש כהוראה יסודית. כל-שכן שהדבר אמור לגבי ענין כללי מתוך עניני החג, וכל-שכן וקל-וחומר שקד הוא לגבי ענין הקשור בעצם תכנון של החג, והוא – העבודה שחג הפסח הוא זמן חרותנו.

הפלא שביציאת מצרים

בדבר זה עצמו – ענין הגאֵלה וההשתחררות ממצרים – טמונות הוראות רבות, ועל אחת מהן נתעכב כאן. הפונה לגבי אפן הגאֵלה – הפלא העצום שבשחרור בני-ישראל מן השעבוד שבו היו נתונים במצרים, וכפי שהדבר מדגיש במדה חזקה בתורה: "הנסה אֱלֹקִים לְבוֹא לְקַחַת לֹא גֹי מִקְרֵב גֹי, בְּמִסַּת בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים גֹי, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְכֶם ה' אֱלֹקֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".

עם ישראל במצרים – כמו עבר בבטן אמו

מצב ישראל לפני הגאֵלה היה של "גוי בקרב גוי". דבר זה מבטא שתי נקודות: בני-ישראל היו בארץ מצרים, עוד לפני הגאֵלה, במצב של "גוי" – לאום על-פי כל המובנים המקבילים; בעל שפה משלו, ארץ משלו (ארץ גִּשְׁוֹן) שבה חיו ופעלו, וכך הלאה. אלא שיחד עם זאת היו כגוי "בקרב" גוי, כפי שחכמינו זכרונם לברכה מתארים זאת: כעבר בבטן אמו לפני הלידה. גם העבר בבטן אמו הוא, בעצם, דבר חי, שלם ומתפתח, בעל גוף משלם שיש לו ראש וכל האיברים. ברם, לאמתו של דבר, אין הוא מהנה פלל כל מציאות עצמאית, אין לו שכל ורגש משלו, לכל מקום שהאם הולכת – לשם הולד העבר אוטומטית, הוא נזון רק במזון שהאם אוכלת, וכך הלאה.

קרוב פסח – התחלת היציאה והתנקות ממצרים

כך היה גם מצבם של בני-ישראל במצרים לפני הגאֵלה. הם אמנם היו "עם" מפל הבחינות, כאמור, ואפלו עם ארץ מיוחדת, תלבשת מיוחדת וכו', אבל הם היו פה משעבדים וכה נטמעים בין המצרים, עד שהיה אפשר לדמות שהם עובדים את העבודה-זרה, האליל המצרי, שהיה הטלה. ואז בא הענין של "לקחת לו גוי מקרב גוי", שראשיתו היתה בעבדה שבני-ישראל לקחו לעיני המצרים, כבש, בשעה שכאמור היו הכבשים ה"עבודה הזרה" של ארץ מצרים, והוכיחו שאינו אלא כבש לאכילה, הנאכל לאחר שהוא "מוכן" על-ידי אש (כמאנה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא), לאכילה "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

לפעמים הרגשת העצמאות היא טעות

כאן אנו לומדים הוראה:

אדם עלול להשלות את עצמו ואת שמסביב לו שהוא, כביכול, אדם עצמאי, בעל שכל משלו ורגש משלו, וכדומה, וכאשר אומרים עליו שהוא משעבד ועובד ל"עבודה-זרה" של הסביבה הנכרית ושל העמים שמסביבו – הוא טוען שהוא בן-חורין ובלתי-תלוי.

אדם משחד – אינו מרגיש את הגלות

כיצד יכולה להוצר הנחה כזו וטעות חמורה כזו? אלא שדבר זה עצמו הוא תוצאה מן "המכירה העצמית" לעבדות: הרדיפה אחרי הלך הרוח הרעיוני של הסביבה ושל גויי הארץ ("ראשו"), או אחרי ספוק תאוות הכבוד או תאוות אחרות (הנכללות בנושא הכללי של תאוות האכילה – "קרבו"), או אחרי אינסטינקטים נמוכים יותר ("כרעיו"), או אחרי גלם יחד – עד שאינו אלא כבחינת "עבר במעי אמו", אם כי בהיותו משחד מקנאה, תאוה וכבוד, או, בנוסף לעיל, "ראשו על כרעיו ועל קרבו" – אין הוא חש כלל בגלותו הנוראה בשפלותה כ"עבד לעבדים", לעובדי עבודה-זרה, ועד כדי כך שהוא משלה את עצמו כאלו הוא אדם בן-חורין.

על ידי בטול לה' יוצאים ממצב הגלות

בא חג הפסח ומלמדנו שאפלו במצב כמתאר לעיל, הרי אם רק זכר האדם את "ויאמרו ה' אל משה", את תורת משה, יהיה מסוגל לבצע את "ושחטו אותו" טביחת ה"עבודה-זרה" שלו, ולשרפה "צלי אש, ראשו על כרעיו ועל קרבו", לשרף את הכל באש של "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", עד שיהיה אצלו "כלה שארי ולבבי, צור לבבי וחלקי, אלקים לעולם", שגופו ונשמתו כלים תמיד לאלקות.

על ידי הבטול לה' יוצאים בפעל מהגלות

ויהא אז הענין של "לקחת לו גוי מקרב גוי", הקדוש-ברוך-הוא יהפך אותו מן הקצה אל הקצה, מן העבדות השפלה ביותר אל החרות האמתית, ככתוב: "בהוציאה

את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". – יציאת מצרים וחרות
אמתית קשורות בעבודת ה', כפי שחכמינו זכרונם לברכה אומרים: "עבדי הם" (בגיי-
ישראל הם עבדי ה', ומיילא –) "ולא עבדים לעבדים".

לזכור את יציאת מצרים במעשה בפעל

הרי מצות-עשה מן התורה על כל יהודי להזכיר ולזכור את יציאת מצרים בכל ימי
השנה, בימים ובלילות. עליו לעשות את כל התלוי בו, שלא ישאר הדבר בזרון בלבד,
כי אם שיבוא לידי הגשמה בחיי היום-יום. אז עוזר הקדוש-ברוך-הוא להשתחרר
מ"מצרים" ולהגיע לעצמאות וחרות אמתית, וההשתחררות באה באפן של "אותות
ומופתים" עד "לעיניך", בצורה ברורה ומשמעותית עד שהדבר נראה לעינים.

קיום מצות זכירת יציאת מצרים בכל יום מחזק את הגאולה

יברך ה' ויגלח, שחג הפסח עוזר את כל אחד לערוך הערכה נכונה ובלתי-מטעית
של המצב בו הוא נמצא לגבי "זמן חרותנו", הן כפרט והן כחלק מן הכלל, בחייו
האישיים ובחייו והתנהגותו החברתיים, ושמצות זכירת יציאת מצרים ביום ובלילה
בכל ימות השנה תחזק ותעמיק את הגאולה ואת החרות.

שכן בזה, כבכל עניני טוב וקדשה, יש תמיד מקום לקיים את הצווי "מעלין בקדש".

מוגאלה פרטית נזכה לגאולה כללית

ומוגאלה הפרטית בקרוב לגאולת כלל ישראל, ובאפן שהיה בגאולה הראשונה,
"במסות באתות ובמופתים" ולמעלה מזה – פהבטחה "כימי צאתך מארץ מצרים
ארצנו נפלאות", שאפלו לגבי הנסים של יציאת מצרים יהיו אלה נפלאות, בביאת
משיח-צדקנו, בקרוב ממש.

בברכת חג פסח כשר ושמח

ליום טוב

שמות החג

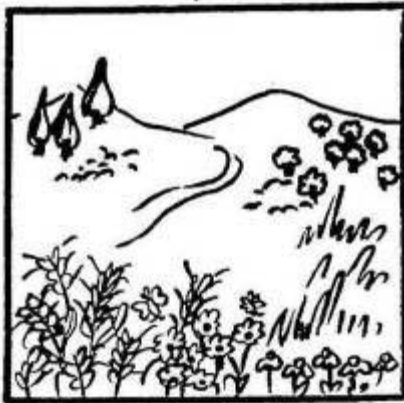
"חג הפסח" על שם הנס שבעת מפת בכורות פסח ה' ודלג על פתי בני-ישראל, ולא הרג בכוריהם כשם שעשה בכורי מצרים.

"חג המצות" על שם המצוה לאכל בו מצות.

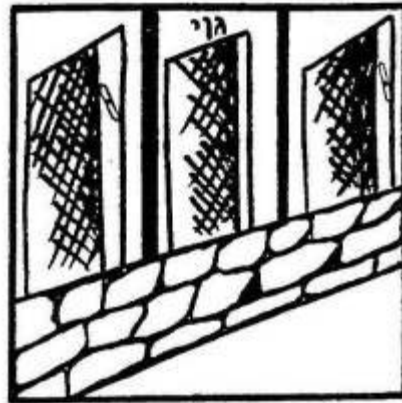
"חג האביב", פי החג חל בתקופת האביב בכל שנה ושנה, ובו גם יצאנו ממצרים.

"חג החרות", לזכר יציאת בני-ישראל ממצרים לחרות באותות ובמופתים לאחר עבודת פרך של מאות שנים.

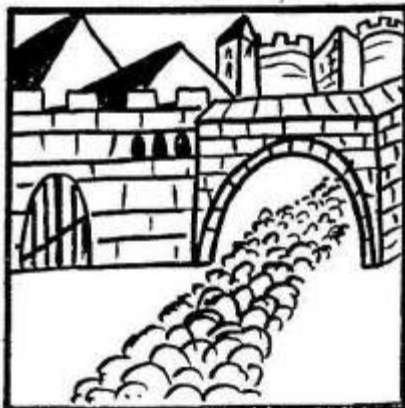
חג האביב

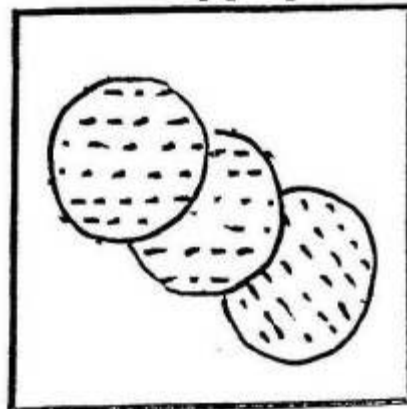
חג הפסח

חג החרות

חג המצות

פְּרִשַׁת הַחֹדֶשׁ

בְּשֶׁבֶת רֵאשִׁי-חֹדֶשׁ נִסָּן, אוֹ הַקּוֹדֶמֶת לָהּ, קוֹרְאִים אֶת פְּרִשַׁת הַחֹדֶשׁ, בְּהַקְדוּשַׁת-בְּרוּךְ-הוּא מְלַמֵּד אֶת מֹשֶׁה, כִּי חֹדֶשׁ נִסָּן, בּוֹ יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּנְבַחְרוּ לָעָם, הוּא הַחֹדֶשׁ הַחֲבִיב בְּיוֹתֵר לְפָנָיו וְהוּא יִהְיֶה רֵאשׁוֹן לְחֹדְשִׁים. חֹדֶשׁ זֶה הוּא בְּתַקוּפַת הָאָבִיב, וְרִמְזוֹ לְכַךְ הַמִּלָּה: "אָבִיב" אָב לִ"ב, כְּלוּמַר רֵאשׁוֹן לִ"ב הַחֹדְשִׁים. בְּפִרְשָׁה זוֹ נִזְכָּר גַּם עֲנִין קֶרְפֵּן הַפֶּסַח, כְּדִי לְהַזְכִּיר לְעַם-יִשְׂרָאֵל לְהַכִּין אֶת הַקֶּרְפֵּן וּלְהַתְּכּוֹנֵן לְעֵלוֹת לְרֹגֶל. חֹדֶשׁ נִסָּן, מְזִלוֹ הוּא טֹלָה, כִּי הֵיוּ מִקְרִיבִים בּוֹ טֹלָה לְקֶרְפֵּן פֶּסַח. יַעֲזֹרֵנוּ הַקְדוּשַׁת-בְּרוּךְ-הוּא לְקַיֵּם כְּכֹר בְּשָׁנָה זוֹ אֶת מִצְוַת הַקֶּרֶבֶת קֶרְפֵּן הַפֶּסַח בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, אָמֵן!

בְּרֵפֶת הָאֵילָנוֹת

הַיּוֹצֵא בִּימֵי נִסָּן וְרָאָה אֵילָנוֹת שְׂמוּצִיאִין פָּרַח, צָרִיךְ לְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם". וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּפַעַם רֵאשׁוֹנָה שְׂרוּאָה בְּכָל שָׁנָה.

זִמַּן בְּרֵפֶת הָאֵילָנוֹת הוּא בְּחֹדֶשׁ נִסָּן בְּלֶבֶד וְאֶפְשָׁר לְבָרְכָהּ כָּל עוֹד יֵשׁ בְּרִיחָה לְפָנָיו שְׂיֵצְאוּ הַפְּרוֹת מִהָאֵילָן.

קֶרְבָּנוֹת הַנְּשִׂאִים

כְּשֶׁנַּחֲנֵךְ הַמִּשְׁכָּן הַקְּרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת קֶרְבָּנוֹתֵיהֶם לַמִּזְבֵּחַ בִּי"ב הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל חֹדֶשׁ נִסָּן, כָּל יוֹם הָיָה נִשְׂאֵי אַחַר מִקְרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹ. בְּכָל יוֹם מִיָּמִים אֵלּוּ נִזְהָגִים לְקַרְא אֶת "קֶרְפֵּן הַנְּשִׂאִים" שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם מִפְּרִשַׁת נִשְׂאֵי. בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִתְּחִילִים מִ"וַיְהִי בְּיוֹם כָּלוֹת מֹשֶׁה" וְכוּ' וּבְיוֹם הַי"ג אוֹמְרִים "זֹאת הַנֶּפֶת הַמִּזְבֵּחַ" וּמְשִׁיכִים בְּהַעֲלוֹתָךְ עַד "כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה", וְלֵאחֲרַי מִכֵּן יֵשׁ לֹמֵר "יְהִי רְצוֹן" כְּמוֹפִיעַ בְּסִדּוֹר, וְגַם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

ב' ניסן

יום היארצייט של כבוד-קדשת
אדמו"ר רבנו שלום-דובער -
מוהרש"ב - מליובאוויטש נשמתו-
עדן.

בשנת תרע"ו נאלץ הרבי לעזוב את
ליובאוויטש בעקבות מלחמת העולם
הראשונה, ועבר לעיר רוסטוב. שם
נשאר עד להסתלקותו במוצאי-שבת-
קדש פּרשת ויקרא, אור ליום ראשון
ב' ניסן תר"פ ושם מנוחתו כבוד.

י"א ניסן

הרבי נשיא דורנו נולד ביום ששי י"א ניסן תרס"ב לאביו הרב המקבל לוי-

יצחק ולאמו הרבנית חנה. על לדתו
מספר שהוריו קבלו ששה מברקים
מהרבי הרש"ב ובהם ברכות
והוראות מה לעשות בילד, כגון:
הקפדה על נטילת ידים לפני כל
ארוחה, הכנת פּפה וטלית-קטן עבורו.
הרבי הרי"צ התפּטא: "בשנת תרס"ב
היו גזרות רעות על כלל עם-ישראל
וקדם חג הפּסח נתפּטלו בדרך גס".

ביום זה מתועדים ומקבלים
החלטות טובות בנוגע להתקשרות
לרבי, בהוספה בלמוד תורתו ובקיום
הוראותיו.

שַׁבַּת הַגְּדוּל

שַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי הַפֶּסַח קוֹרִין אוֹתוֹ "שַׁבַּת הַגְּדוּל", לְפִי שְׁנַעֲשֶׂה בּוֹ נִם גְּדוּל... וּכְשֶׁלְקָחוּ יִשְׂרָאֵל פֶּסַחֵיהֶם בְּאוֹתוֹ שַׁבַּת (שֶׁחַל אוֹתָהּ שָׁנָה בִּי נִיסָן) נִתְקַבְּצוּ בְּכוֹרֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם אֶצֶל יִשְׂרָאֵל וּשְׂאֵלוֹם: לָמָּה זֶה הֵם עוֹשִׂין כֹּדֵךְ? אָמְרוּ לָהֶם: זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ שִׁיְהִיג בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם. הִלְכוּ בְּכוֹרֵיהֶם אֶצֶל אֲבוֹתֵיהֶם וְאֵל פְּרַעֲה לִבְקֹשׁ מֵהֶם שִׁישְׁלָחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רָצוּ. וְעָשׂוּ הַבְּכוֹרוֹת עִמָּהֶם מִלְחָמָה וְהִרְגוּ הַרְבֵּה מֵהֶם. וְזֶה שְׁפָתוֹב: "לְמַפָּה מִצְרַיִם בְּבְכוֹרֵיהֶם". (וְלֹא נֹאמַר "לְמַפָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם") וְקָבְעוּ נִם זֶה לְזַכְרוֹן לְדוֹרוֹת בְּשַׁבַּת וּקְרָאוּהוּ "שַׁבַּת הַגְּדוּל".

הַזְכָּרוֹן לָנִס זֶה נִקְבַּע לְשַׁבַּת שְׁקָדִים הַפֶּסַח, וְלֹא כִּבְשָׂאֵר הַמוֹעֲדִים שֶׁנִּקְבְּעוּ לְפִי הַיּוֹם בַּחֲדָשׁ. לְפִי שְׁבִי נִיסָן מֵתָה מֵרִים וְקָבְעוּ בּוֹ תַעֲנִית בְּשֶׁחַל בַּחוּל.

דְּרִשַׁת הָרַב

נִהְגוּ בַקְהָלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַב דוֹרֵשׁ הַלְכוֹת פֶּסַח בְּשַׁבַּת הַגְּדוּל, אִם אֵינּוּ עָרַב פֶּסַח (שְׂאֵז מְקַדִּימִים אֶת הַדְּרִשָּׁה לְשַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי שַׁבַּת הַגְּדוּל).

וְהַעֲקָר לְדָרֵשׁ וּלְהוֹרוֹת לָהֶם דְּרָכֵי ה' וּלְלַמֵּד לָהֶם הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן וְלֹא בְּפִלְפוּלִים שְׂאֵינָם נוֹגְעִים לְמַעֲשֶׂה.

אֲמִירַת הַהֲגָרָה

מִנְהַגְנוּ לְקַרְא בְּשַׁבַּת הַגְּדוּל לְאַחַר תְּפִלַּת מִנְחָה, אֶת הַהֲגָרָה מִ"עֲבָדִים הַיִּינוּ" עַד "לְכַפֵּר עַל כָּל עוֹנוֹתֵינוּ". לְפִי שְׁבִישַׁבַּת הַגְּדוּל הֵיטָה הַתְּחִלַּת הַגְּאֻלָּה וְהַנְּסִיָּם.

בְּעִיר חָמֵץ

חָמֵץ אִסוּר בַּפֶּסַח בְּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה. וּמִצְוַת־עֲשֶׂה מִן הַתּוֹרָה לְבַעַר אֶת הַחָמֵץ בְּעָרַב פֶּסַח.

בְּנוֹסֵף לְאִסוּרֵי הָאֲכִילָה וְהַהֲנָאָה מִהַחָמֵץ בַּפֶּסַח, אִסְרָה הַתּוֹרָה שְׁנַחֲזִיק בְּרִשׁוֹתֵנוּ כָּל דְּבַר־חָמֵץ בְּיַמֵּי הַפֶּסַח. וְזֶהוּ אִסוּר "כָּל יִרְאָה וְכָל יִמְצָא", דְּהֵינּוּ שְׂלֵא נִרְאָה בְּרִשׁוֹתֵנוּ כָּל דְּבַר־חָמֵץ, וְלֹא יִמְצָא בְּרִשׁוֹתֵנוּ חָמֵץ אִף אִם אֵין אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ.

מהו חמץ?

כל אחד מחמשת מיני הדגן (חטה, שעורה, כסמית, שבלת-שועל ושיפון), שבא במגע עם מים, לאחר שנתלש מן הקרקע, וגם המאכלים והמשקאות הנעשים ממינים אלה (לחם, עוגות ומאפים למיניהם וכן בירה, שמרים, ויסקי) – הם חמץ. בפסח, החמץ נאסר באסור אכילה ובאסור הנאה, ואסור שימצא ברשותו של יהודי.

קטניות

בדורות מאחרים יותר אסרו חכמי ישראל גם אכילת קטניות, בגלל הדמיון לחמשת מיני דגן וכן משום שבימות השנה מצוי שמתערב קמח דגן בקטניות. בגדר קטניות נכללים: שעועית, ארז, פול, תירס, אפונה, חומוס, דחן, חרדל, כסמית, כמון, כרפס, עדשים, פרג, קנבוס, שמשם, שעועית, תורמוס, תירס וכדומה.

בחלק מקהלות עדות המזרח, נהוג להתיר אכילת קטניות בפסח, אך זאת רק לאחר זהירות מיחדת, נקוי וברור יסודי וקפדני לפני חג הפסח ונדאות מחלטת שיצרו ונארזו כ"כשרות לפסח".

בטול חמץ

אין עוברים על אסור "בל יראה וכל ימצא" בחמץ שאינו שלנו, שנאמר: "לא יראה לך". ופרשו רבותינו זכרונם לברכה: "שליך אין אתה רואה, אבל רואה אתה של אחרים ושל הפקר. ולפיכך מן התורה אם הפקיר את חמצו, כבר יצא ידי חובתו ושוב אינו עובר על חמץ זה בלאו, אף אם הוא נשאר בביתו. אך מפני שני טעמים קבעו חז"ל שלא די להפקיר את החמץ:

א. משום שחששו שלא יהיה ההפקר בלב שלם.

ב. מפני שאם ישאיר את החמץ בבית, עלול הוא לשפח בתוך הפסח ולבוא חס־ושלום לאכל ממנו. (ואסור האכילה וההנאה הוא כמובן גם בחמץ של הפקר).

מכירת חמץ

כדי להתגבר על שני החששות האמורים, תקנו חז"ל שבנוסף לבדיקת החמץ ולבטולו והפקרתו, נמכר לגוי את החמץ שאיננו מבערים. מכירה זו היא מכירה גמורה על-פי דין והמוכר אף מקבל על עצמו בקנין גמור שלא לחזור בו ממנה. ולכן אין מקום לחשש כמו בהפקר, שמא לא היה זה בלב שלם.

בנוסף לעצם המכירה, צריך לסגור את כל החמץ הנמכר לנכרי לתוך מקום מיוחד ומסמן באפן ברור, כך שלא יבואו חסוֹשֵׁלוֹם לאכל ממנו או להנות ממנו בשוגג בפסח.

לאחר הפסח, הגוי מוכר את החמץ בחזרה ליהודי.

מה מוכרים

יש פוסקים שהתירו למכור חמץ גמור רק במקום הפסד מרבה, כגון בעל חנות שיש לו פמיות גדולות של חמץ. אבל אנו נוהגים למכור גם חמץ גמור בכמות קטנה. ואדמו"ר ה'צמח-צדק' היה מוכר במכירת החמץ חתיכת חלה, והיה אוכל ממנה בצאת החג - לאחר קניית החמץ בחזרה מהגוי.

נסח שטר הרשאה למכירת חמץ

אני החתום מטה נותן בזה יפוי פוח לרב ... להיות שליח ומרשה במקומי למכור בערב הפסח את כל מיני חמץ ותערובות חמץ, בעלי חיים הצוננים מחמץ, וחמץ נקשה. הן שלי או שיש לי או לבני-ביתי איזה חלק ושתפות או אחריות בהם. הן הנמצאים ברשותי במקומות השיכים לי או הנמצאים בידי אחרים וכן אני נותן בזה יפוי פוח לרב הנ"ל להשפיר את כל המקומות שנמצא בהן איזה פרט מהאמור לעיל, בפתובות פדלהלן. ויכול הרב הנ"ל למכור את כל מיני החמץ וכו' ולהשפיר את המקומות הנ"ל למי שירצה ובאפן שירצה הן בעצמו והן על-ידי שלוחו או בא-פוחו.

זמן מכירת חמץ

אפשר למכור את החמץ כל עוד הוא מתר בהנאה, דהינו עד סוף זמן בעור חמץ. אבל משעה זו ואילך, חייבים לבער מיד כל חמץ שנמצא ברשותו של ישראל. ואפלו לאחר הפסח אסור להנות מחמץ שעבר עליו הפסח.

סמון החמץ

את מוצרי החמץ שלא מבערים, וכן את פלי החמץ, יש לרפז בארון או בחדר מיוחד סגור ונעול, שעליו יציין בשלט בולט: "חמץ". חמץ שלא נמכר לגוי מגדר כ"חמץ שעבר עליו הפסח" והוא נשאר באסורו המחלט לעולם, ואסור לסחר בו או להנות ממנו בכל דרך אחרת.

פלים לפסח

רצוי ונכון שבכל בית יהודי יהיו מערכות פלים נפרדות לפסח. את פלי הפסח מאחסנים כל ימות השנה במקום מיוחד, שמור מפני מגע עם חמץ, ולקראת חג הפסח מוציאים אותם לשמוש. מי שאין ביכולתו ליחד פלים לפסח יכול להכשיר את פלי החמץ בהכשרה מיוחדת. גם את המטבח יש להכשיר לקראת הפסח. ובגלל הקשי בהכשרת הכירים לבשול והתנור לאפיה - רבים מעדיפים להשתמש בכירים ובתנור מיוחדים לפסח.

הגעלת פלים

פלי חמץ שרוצים להשתמש בהם בפסח, חייבים להגעילם. ההגעלה נעשית על-ידי הכנסת הפלים למים רותחים שעולים מהם בועות. יש נוהגים להגעיל גם פלים חדשים שרוצים להשתמש בהם בפסח. ישנם פלים שלא מספיקה להם הגעלה כדי להכשירם לשמוש בפסח, וצריכים לעשות להם "לבון" פלומר, מחממים אותם באש, עד שהם נראים בצבע לבן כמו האש. יש הרבה פרטי דינים בהלכות הגעלה ולא את כל הפלים נתן להכשיר לפסח, לכן משתדלים שהמקום שבו עושים את ההגעלה יהיה קרוב לרוב שמצוי בהלכות אלו.

בדיקת חמץ

אור לארבעה-עשר בניסן בודקים את החמץ לאור הנר בכל פנות הבית, לאחר נקיון הבית ומרוקו ביסודיות לקראת החג. את בדיקת החמץ עוזרים מיד עם רדת החשכה והיא נועדה לודא שאכן לא נשאר אפלו חמץ פלשהו בבית.

סדר הבדיקה: נוטל נר שענה, שקית, נוצה וכף-עץ. מאירים באמצעות הנר ובודקים בחרים ובסדקים בכל מקום שמכניסים שם חמץ לפעמים. את החמץ שמוציא מכנים לשקית באמצעות הנוצה. נהוג להניח בפנות הבית - לפני

תחלת הבדיקה - עשרה פתיתי חמץ עטופים בשקית או ג'ר, וכעת הבדיקה לאספם בשקית.

לאחר הבדיקה, יכרך את החמץ שמצא יחד עם הנר, הנוצה וכף העץ בתוך השקית, ויניח את השקית במקום שמור על-מנת שלא יתפור החמץ על-ידי תינוקות או בעלי-חיים. לאחר מכן, יש לומר את הנסח של בטול החמץ המיוחד, בנדפס בהגדה.

בדיקה לאור הנר

חכמים תקנו שבדיקת חמץ תהיה לאור הנר דוקא. ולכן מקומות שמנקים אותם לפני זמן בדיקת חמץ כדי להשתמש בהם בפסח, כמו ארונות מטבח וארונות בגדים וכדומה, צריך לבדקם בלילה לאור הנר. אבל אין מברכים על בדיקת חמץ שנעשית לפני אור לארבעה-עשר בניסן.

תענית בכורות

הבכורות מתענים בערב פסח, זכר לנס שנעשה לבכורי ישראל שנצלו מ"מכת בכורות". ונוהגים הבכורות להשתתף בפקר בסעודת מצוה, כגון סיום למוד מסכת. השתתפות בשמחת הסיום פוטר את הבכור מלצום בהמשך כל היום.

בכור קטן קדם בר-מצוה פטור מהתענית, ואביו צריך להתענות במקומו. ומוכן שאם האב משתתף בסיום מסכת, הרי הוא נפטור מחיוב זה.

שֵׂרֶפֶת חֶמֶץ

בְּעֶרְב פֶּסַח מְמַהְרִים לְסִים אֶת אֲרוּחַת הַחֶמֶץ הָאֲחֵרוֹנָה עַד סוֹף זְמַן אֲכִילַת חֶמֶץ. יוֹצְאִים לְשֵׂרֶף אֶת הַחֶמֶץ שְׁנוֹתֵר בְּבֵית וְכֵן אֶת הַשְּׂקִית וְכֵה הַחֶמֶץ שְׁנֹאֲסֵף בְּ"בְדִיקַת חֶמֶץ" אִמְשׁ. שֵׂרֶפָה זֶה צְרִיכָה לְהַעֲשׂוֹת קֹדֶם סוֹף זְמַן בַּעֲוֹר חֶמֶץ. בְּתֵם הַבַּעֲוֹר מְבַטְלִים וּמְפַקְדִים אֶת הַחֶמֶץ שְׂאוּלֵי גִשְׂאֵר וְקִיָּם בְּמִקּוֹם הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן וְאוֹמְרִים אֶת גִּסַּף הַבַּטּוּל הַמִּיחָד לְשַׁעָה זֶה, כְּנֹדֶפֶס בַּהֲגָדָה.

בַּטּוּל חֶמֶץ

בַּעַת שֵׂרֶפֶת חֶמֶץ מְבַטְלִים אֶת הַחֶמֶץ בְּלִשׁוֹן זֶה: "כָּל חֶמֶיֶרָא וְחֶמֶיעָא דֹאֲכֹא בְּרִשׁוּתֵי דְחֻזִּיתִיָּה וְדִלָּא חֻזִּיתִיָּה דְחֶמֶיֶתִיָּה וְדִלָּא חֶמֶיֶתִיָּה דְבַעֲרִתִּיָּה וְדִלָּא בַעֲרִתִּיָּה לְבַטַּל וְלִהְיוּ הַפְּקֵר פְּעַפְרָא דֹאֲרַעָא". וְתִרְגּוּם מְלִים אֵלּוּ הוּא: "כָּל שְׂאוֹר וְחֶמֶץ שֵׁישׁ בְּרִשׁוּתֵי, שְׂרֵאִיתִיו וְשֵׁלָא רֵאִיתִיו, שְׁבַעֲרִתִּיו וְשֵׁלָא בַעֲרִתִּיו יְבַטַּל וְיִהְיֶה פְּעַפֵּר הָאֲרֵץ". נוֹהֲגִים לֹאמֵר בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר תְּפִלּוֹת שֵׁיזְכְּנוּ הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ וְנִנְצַל מֵאֲסוּר חֶמֶץ, וְכֵן נוֹכַח לְבַעַר אֶת הַחֶמֶץ - יַצֵּר-הָרַע אֲשֶׁר בְּלַבְנוּ.

ערב פסח

אסור לאכל מצה בערב פסח, כדי שתהיה אכילת מצת-מצונה בליל-הפסח לתאבון. ומטעם זה נוהגים שלא לאכל מצה מראש-החדש ניסן ויש שגמנעים מאכילת מצה שלשים יום קדם הפסח. ובערב פסח אין אוכלים גם מכל המינים שמכניסים לחרסת ולמרור.

חצות היום

בזמן שבית-המקדש היה קיים, היו כל ישראל מביאים בערב פסח את קרבן הפסח. מועד הקרבנות הוא החל מחצות היום, ולכן החל מחצות היום של ערב פסח אין עושים מלאכה שלא לצורך היום. לאחר תפלת מנחה, אומרים את 'סדר קרבן פסח' הנדפס בהגדה, מתוך צפייה לבנות בית-המקדש במהרה בימינו.

קרבן החג

בערב פסח היו שוחטים את קרבן הפסח.

את הקרבן היו שוחטים בשלש קבוצות, וגם ישראל יכול לשחטו. פשהקבוצה הראשונה נכנסת, נועלים את דלתות העזרה, ומתחילים לשחט את הפסח. במשך כל הזמן היו הלויים אומרים את ההלל בשירה ובזמרה, ואם גמרו, קראו שוב. אם גמרו פעם שנייה היו קוראים פעם שלישית. אך מפיון שהפגנים היו זרזיזים וסימו במהירות רבה את העבודה, לא קרה אף פעם שקראו שלש פעמים.

בכל פעם שגמרו את ההלל, תקעו הפגנים בחצוצרות, תקיעה, תרועה ותקיעה. הפגנים היו עומדים בשורות, ובידיהם היו פויכים של כסף ושל זהב, והם היו מעבירים את הדם של הקרבן מאחד לשני, כדי שכלם יתעסקו במצונה. לאחר מכן השלימו את כל המלאכה שגשגרה לעשות בקרבן, והקבוצה השנייה היתה נכנסת. שוב היו מתחילים מתחלה, וכן בקבוצה השלישית.

את קרבן הפסח אסור לבשל, אלא חיבים לאכל אותו "צלי", שזה מראה על חסר בזמן, כמו שהיה לאבותינו ששיצאו ממצרים. גם אסור לשפר עצם מהקרבן, ולא להשאיר ממנו לבקר המחרת.

מצות מצנה

מנהגנו לאכול מצות-יד בלבד, ולהזהר מלהשרות את המצה במים או בכל משקה אחר, מפנין שהופכת להיות "מצה שרויה" עליה הקפידו רבותינו מאוד שלא לאכלה. לכן, בנטילת ידים ל"מים אמצעיים" או "מים אחרונים" במשך כל ימי החג, אין להעביר על השפתים את הידים הרטבות, מחשש שגשארו עליהן פרורי מצה העלולה להיות מצה שרויה.

קטנים ותינוקות שקשה להאכיל אותם באפן אחר, אפשר להקל ולתת להם מצה שרויה ובמקרים מסוימים אפלו קטניות. וכמוכן שבכל מקרה פזה צריך לשאל רב ולעשות לפי מה שיפסק. אבל בנוגע למצות-מכונה, כתב הרבי שלא לתת מהן אפלו לתינוקות.

מצות שמורות

נאמר בתורה: "ושמרתם את המצות". מפאן שיש צרך בתשומת-לב מיוחדת שהמצות לא יבואו, חס-ושלום לידי חמוץ. והמהדרים שומרים את החטים כבר משעת הקצירה שלא יגעו בהם מים.

מצה שמורה, היא מצה שהחל משעת הקצירה שומרים ומקפידים שהחטים לא יבואו במגע עם לחות או רטיבות פלשהי. בליל-הסדר אוכלים מצה לפחות שלש פעמים. פעם אחת - בתחלת הסעודה לאחר ברפת "המוציא" וברפת "על אכילת מצה". פעם שנייה - בעת אכילת "כורך", שהוא פריד של מצה ומרור. פעם שלישית - "אפיקומן", אכילת המצה שחותמת ומסימת את הסעודה. הפמות המינימלית שיש לאכל בכל פעם היא "פזית" (27 גרם). יש להקפיד שמשך אכילת ה"פזית" יהיה בזמן קצר בכל האפשר ולא יותר מארבע דקות.

ליל הסדר

"ליל הסדר" כשמו פן הוא. מנהגי ליל-הסדר נקראים "סדר" משום שהם ערוכים בצורה מסודרת ומתכננת. ה"סדר" הזה מוכיח, כי את העולם מכון הקדוש-ברוך-הוא ואין שום מקריות בהנהגתו את העולם.

ליל-הסדר הוא ארוע מרפזי בפסח ובו מתאחד העם היהודי בשלחן משתף - במצוות, מנהגים ותכנים המאפינים את כל עדות ישראל בתפוצות העולם.

מצוות הלילה

בליל-הסדר, ישנן ארבע מצוות מן התורה:

א. אכילת מצה.

ב. אכילת קרבן פסח. ומצוה זו אינה נוהגת בזמן שאי-אפשר להקריב קרבן פסח.

ג. אכילת מרור. וכשאינן קרבן פסח, אין מצוה זו נוהגת מן התורה אלא מדרבנן, כדלהלן.

ד. לספר ביציאת מצרים.

אנשי פנסת הגדולה תקנו את גסח ה"הגדה של פסח", ובכל קהלות ישראל מקימים את המצוה על-ידי אמירת ההגדה.

ישנן עוד שתי מצוות שהן מדברי החכמים, והן:

א. אכילת מרור בזמן הזה, אף שאין מקריבים קרבן פסח.

ב. שתית ד' כוסות יין.

מנהגי ה"סדר"

כדי לקיים את המצוות הללו, וגם כדי לעשות זכר לקרבן פסח וחגיגה, תקנו חכמים זכרונם לברכה, את כל הסדר הזה: הסבה, פרס, יחזן, וכו'. בכל הדברים האלו יש זכר לעבודות שממנה יצאו אבותינו, וספור הנסים שהיו בזמן יציאתם ממצרים.

בפסח יש מנהגים רבים, ומקפידים מאוד לקיים את המנהגים שעוברים מדור לדור ללא שנוי. גם הנסח שבו מבארים את סימני הסדר ואת ארבע הקשיות הוא מדיק מאוד. הרבי נשיא דורנו הקפיד לומר את ארבע הקשיות בנסח זה באידיש וכן פשהיה מסדר את הקערה היה אומר את מה שעושה לפי הנסח המובא בהמשך.

ערוב תבשילין

לפי הדין אסור להכין תבשילים מיום-טוב לשבת. לכן, כאשר החג חל בערב שבת, תקנו חכמים לשיר ממה שמבשלים בערב החג לצורך שבת, ועל-ידי-זה מתר להכין אכל מיום-טוב לשבת, פי ערבו את הבשול של ערב יום-טוב עם הבשול של שבת וההכנה לשבת התחילה מערב החג, כשעדין היה חול. יש לקחת מצה עם תבשיל (דג וכדומה), ולומר את נסח הערוב המופיע בסדורי התפלה.

הדלקת נרות

עם פניסת החג מדליקים נרות לכבוד החג. מברכים "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של יום טוב" ולאחריה מברכים: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה".

השלחן והקערה

את שלחן הסדר עורכים בכלים גאים ופורשים עליו מפה מהדרת. עורך הסדר יושב בראש השלחן ולידו מניחים את המצות והקערה. מצד שמאל של מושב כל אחד מהגברים מכינים את פירות ההסבה.

מכונים יין אדם או מיץ-ענבים וגביעים. גם הנשים והפנות חיכות במצוות הלילה הזה אבל אינן נוהגות בהסבה. כל מי שהגיע לגיל חנוך מוזגים לו פוס יין, כדי שיקים את מצות ארבע פוסות. במרבו השלחן מניחים גביע גדול הנקרא "פוסו של אליהו". בערב הזה נוהגים בגנוני מלכות ואצילות בדרךם של בני-חורין.

כדי לקים את ליל-הסדר פהלכתו יש צרך בשורה של הכנות על-מנת להבטיח את השלמות ההלכתית של שלחן הסדר על כל פרטיו. יש להכין יין, מצות, גביעים, עלי-חפה או חזרת ל'מרור' - להזכיר את מרירות חיי עם-ישראל במצרים. בצל או תפוחי-אדמה ל'כרפס'. חרסת - זכר לטיט שבו עבדו אבותינו בפרך ומי-מלח. כמו-כן יש לצלות מעט בשר (צואר עוף) ל'זרוע' - זכר לקרבן הפסח, וביצה מבשלת - זכר לקרבן חגיגה. כל זה, פמוכן, בתוספת לסעודת החג.

סדר הקערה

יסדר על שלחנו קערה בג' מצות מנחות זו על זו: הישראל ועליו הלוי ועליו ה'כהן. ועליו לימין - הזרוע, וכנגדו לשמאל - הביצה. תחתיהם באמצע - ה'מרור'. תחת הזרוע - ה'חרסת', וכנגדו תחת הביצה - ה'כרפס', ותחת המרור - החזרת שעושים 'פורך':

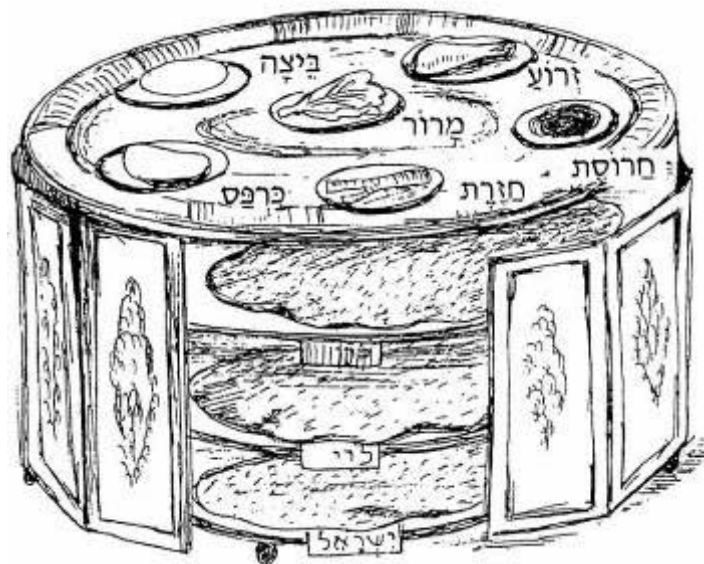
לוקחים שלש מצות כפופות מעט (שיש להן מעין בית-קבול) ומניחים אותן על-גבי קערה. את הפריטים מסדרים על המצות (המכסות במפת-בד או מפית גיר וכדומה) בצורה של שני נקדות "סגול", זה תחת זה. בסגול העליון: זרוע מימין, ביצה משמאל, ומרור באמצע. ובסגול התחתון: חרסת מימין, כרפס משמאל, ושוב מרור באמצע.

זרוע ביצה

מרור

חרסת כרפס

מרור

הזרוע והביצה

בזמן שפיתח המקדש היה קיים, היו מנחים על שלחן הסדר בעת אמירת ההגדה - מצה, מרור, חרסת וקרפן הפסח. לאחר חרפן הפית, תקנו חכמים שיהיו על השלחן שני תבשילים - אחד זכר לקרפן הפסח ואחד זכר לקרפן החגיגה.

בזכר לקרפן הפסח נוהגים לקחת תבשיל בשר מפרק הנקרא זרוע, זכר לכך שהקדוש-ברוך-הוא גאל את ישראל ממצרים "בזרוע נמויה". למנהג חב"ד לוקחים צואר עוף. בזכר לקרפן החגיגה לוקחים ביצה קשה מבשלת (לא מקלפת).

המרור

נוהגים לקחת ירק מר הנקרא חזרת (חרין) שפוחנים אותו לפרורים וכן לקחת עלי-חסה ולמרות שלמעשה אין לה טעם מר, מכל-מקום כשהיא שוהה בקרקע, הקלח שלה מתקשה ונעשה מר מאוד. ויש לחפש אחר חסה למרור ולקנותה אפלו בדמים יקרים, שכן היא רומזת על הצורה בה מררו המצרים את בני אבותינו בפרך: תחלת השעבוד היתה בפה רך תוך פתוי במלים יפות ונתנת שבר וכדומה, ולבסוף העבודה הפכה לעבודת פרך קשה ומרה.

החרסת

החרסת בָּאָה פּוֹכֵר לְטִיט שֶׁנִּשְׁתַּעֲבְדוּ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ. וְנוֹהֲגִים לְטַבֵּל בָּהּ אֶת הַמְרוֹר לִפְנֵי אֲכִילָתוֹ. הַחֲרֹסֶת הִיא רֶסֶק שֶׁל פְּרוֹת וּשְׂמֵה נִקְבַּע עַל-שֵׁם הַלֶּבְנָה שֶׁהִיא מַעֲשֵׂה חֲרֹסִית. אֶת הַחֲרֹסֶת יֵשׁ לַעֲשׂוֹת מִפְּרוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ בָהֶם כְּנֹסֶת-יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן: תְּאֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הַתְּאֵנָה חֲנֻמָּה פְּגִיחָה". אֶגְזוּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵל גִּנְת־אֶגְזוֹז". תְּמָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲעֵלָה בְּתֶמֶר". רְמוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּפְלַח הַרְמוֹן". תְּפּוּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת הַתְּפּוּחַ עוֹרְרֵתִיד", שֶׁהֵיוּ יוֹלְדוֹת שֵׁם בְּנֵיהֶם לֹלָא עֵצָב. שְׂקָדִים, עַל-שֵׁם שְׂשֻׁקָד (מֵהָר) הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל הַקֶּץ לַעֲשׂוֹת. לְפִי מִנְהַג חַב"ד לֹקָחִים רַק תְּפּוּחִים, אֶגְסִים וְאֶגְזוּיִם.

הכּרפּם

כְּדֵי לְגַרֵם לְיֻלְדִים לְחֵמָה, לְהַתְּפִילָא וּלְשַׁאֵל "מָה נִשְׁתַּנְּהָה", הַתְּקִינוּ כִּי מִיַּד לְאַחַר הַקְדוּשָׁה, עוֹד לִפְנֵי הַסְּעוּדָה, יֵאָכַל כָּל אֶחָד מֵעַט יִרְקוֹת טְבוּלִים בְּחֶמֶץ אוֹ בְּמִי-מֶלַח, דְּכַר שֶׁבְּדֶרֶךְ-כָּלֵל לֹא עוֹשִׂים לִפְנֵי הַסְּעוּדָה.

הא לחמא עניא

הַמְּצוֹת נִקְרְאוֹת "לֶחֶם עֲנִי" מִשְׁתֵּי סְבוֹת:

א. מִשּׁוּם שֶׁזֶהוּ מֵאֲכַל עֲנִי שֵׁיֵשׁ בּוֹ רַק קֶמַח וּמַיִם לֹלָא כָּל תּוֹסְפוֹת, וְהוּא אָף אֵינּוּ תוֹפֵחַ.

ב. מִשּׁוּם שֶׁ"עוֹנִים עָלָיו דְּבָרִים הַרְבֵּה". שְׂאוּכְלִים אֶת הַמְּצוֹת רַק לְאַחַר שֶׁקְּרָאוּ אֶת הַהֲגָדָה.

לְכֵן יֵשׁ לְהַקְפִּיד שֶׁבְּנוֹסֵף לַמְּצוֹת שֶׁבִּקְעָרָה, יִהְיוּ בְּחֶדֶר שֶׁבּוֹ עוֹרְכִים אֶת הַ"סְּדֵר", גַּם הַמְּצוֹת שֶׁל כָּל הַמְּסַבִּים. כְּדֵי שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ קְעָרָה, יִקִּים אֶת מְצוֹת אֲכִילַת מִצָּה בְּמְצוֹת שֶׁקְּרָאוּ עֲלֵיהֶן אֶת הַהֲגָדָה.

קדוש

אומרים 'אתקינו' של יום-טוב, וקדוש.
מנהגנו בקדוש ובכל פום של ברכה, למזוג עד שישפך מעט החוצה
(כבהבדלה), וגם בליל-הסדר יש לנהוג כך.
הרפי פתב בהגדה "אין מדקדקין שימזוג אחר", ובפעל אף לא הניח לאחרים
למזוג לו.
נוהגים לקדש מעמד, הן בפסח הן בשבת ויום-טוב. וגם השומעים עומדים.
בשעת ברכת הגפן והקדוש - יתן עיניו בפום.

פסח ביי נאכט ווי
דער טאטע קומט
אהיים פון שול, מאכט
מען גלייך קידוש, און
מטיילט ניסאלאך מיט
מאנדאלאך אז די
קינדערלאך זאלן
נישט איינשלאפן און
זאלן פרעגן די פיר
קשיות.

וְרַחֵץ

הרבני קרא לפני נטילה זו גם את האמור בפסדור על 'פרפס'.

מִוֹאֲשֵׁט זֶאךְ דִּי הֶעֱנֵט אִוִן מִמֵּאֲכֵט נִישֵׁט
אַ פֶּרְכָּה "עַל נְטִילַת יָדַיִם" וַיִּיל מְגִיִּיט נֶאֶךְ נִישֵׁט עֶסֶן דִּי
סְעוּדָה.

כַּרְפֵּס

שעורו: פחות מ-17 גרם. מטבילים ואחר-כך מברכים, כדי לחכך הפרקה לאכילה בכל האפשר. ומכונים להוציא גם המרור וגם הפורק. נוהגים לאכלו שלא בהסבה. לאחר מכן אין מחזירים את הנותר ממנו לקערה (ואף אם נשאר, מסירים ממנה).

הרבי הטבילו ג' פעמים במי-מלח.

**מנעמט א שטיקאלע ברפס אין מטונקט דאס איין אין
זאלץ וואסער אין ממאכט א ברכה "בורא פרי האדמה".**

יחזן

פורסים את המצה פשהיא בתוך המפה, מכסה. פורסים את המצה לשני חלקים: האחד גדול והשני קטן ממנו. את החלק הגדול מניחים לאפיקומן, והקטן מניחים במקומו, בין שתי המצות.

כבוד-קדשת אדמו"ר מוהרש"ב ומוהרני"צ נשמתם-עדן היו שוכרים את האפיקומן לחמש חתיכות. פעם נודמן שנשפר לשש חתיכות, והניח אחת הצדה. מצפינים את האפיקומן בין שני פרים, ולא תחתיהם. "אין נוהגים בחטיפת [גנבת] האפיקומן בבית הרב".

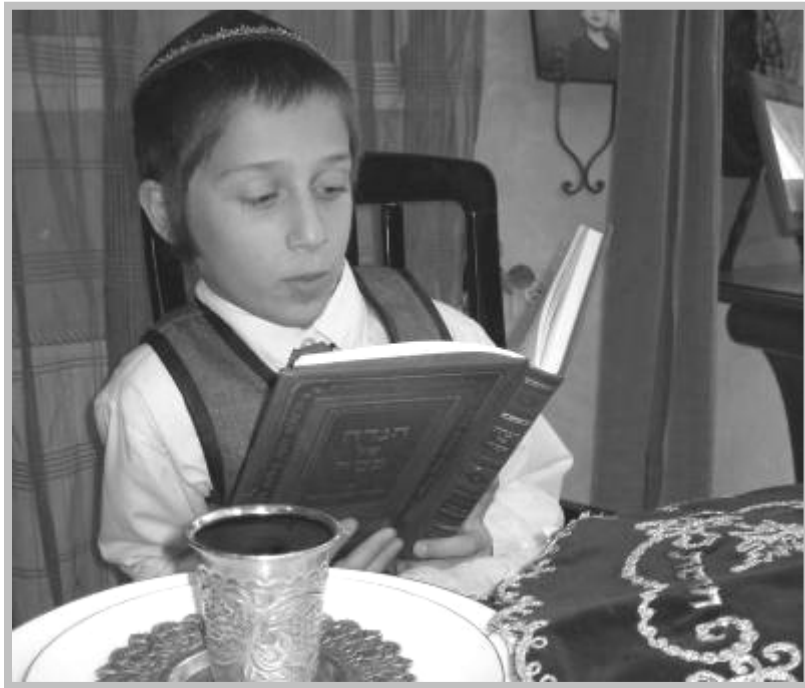
מנעמט די מיטלסטע
מצה וואס מרופט
דאס לוי, און
מצופרעכט דאס אויף
צווי שטיקלאך, די
גרעסערע שטיקל
באהלט מען אויף דעם
אפיקומן, און די
קלענערע לייגט מען
צוריק אין די קערה.

מגיד

"בבית הרב אין מגביהים הקערה, ורק מגלים מקצת המצות".
הרבי היה נוהג לגלות מקצתן של כל ג' המצות, גם הפרוסה, ויש אומרים
שהיה מסובכה, שיהיה הצד השלם מגלה כלפי חוץ.
"איתא בכתבי האריז"ל שצריך לומר את ההגדה בקול רגה ובשמחה".
אחרי 'הא לחמא' מסלקים הקערה עם המצות לצד אחר (הרבי רק הסיטה
קמעה). אך המצות נשארות מגלות ומוזגין כוס שניה.

מזאגט די הגדה, פון "הא לחמא עניא"
ביז "גאל ישראל".

טאטא איד וועל בא דיר פֿרעגן פֿיר קשיות

מה נשתנה

וואס איז אנדערש

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

מכל הלילות

פון אלע נעכט פון א גאנץ יאהר.

די ערשטע קשיא איז:

שבכל הלילות

אלע נעכט פון א גאנץ יאר

אין אנו מטבילין

טונקען מיר נישט אין

אפילו פעם אחת

אפילו אין מאל

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

שתי פעמים

טונקען מיר אין צווי מאל: אין מאל ברפס אין זאלץ וואסער

דעם צווייטען מאל מרור אין חרוסת

די צווייטע קשיא איז:

שבבכל הלילות

אלע נעכט פון א גאנץ יאר

אנו אוכלין

עסן מיר

חמץ או מצה

אז מיר ווילן עסן מיר חמץ און אז מיר ווילן עסן מיר מצה

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

בלו מצה

עסן מיר נאר מצה

די דריטע קשיא איז:

שבבכל הלילות

אלע נעכט פון א גאנץ יאר

אנו אוכלין

עסן מיר

שאר ירקות

אלע סארטן גרינס

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

מרור

עסן מיר מרור.

די פּערטע קשױא איז:

שׁבּבּל הלילות

אלע נעכט פון א גאנץ יאר

אנו אוקלין

עסן מיר

בין יושבין

סיי זיצנדיק ערהייט

ובין מסבין

און סיי אנגישפארט ערהייט

הלילה הזה

די נאכט פון פסח

בלנו מסבין

זיצן מיר אלע אנגישפארט ערהייט אויף די לינקע זייט

טעטע ענטפער מיר א תירוץ אויף די אלע פיר קשיות.

רחצה

לפני שנגגשים לגטילת ידים שותים פוס שגיה בכרכה ובהסכה.
הרבי אמר בלחש את כל הדינים שבסדור, מ'רחצה' עד 'פורד'.

מנואשט זאך די הענט און ממאכט יא א ברכה "על
נטילת ידים" נייל מגייט יא עסן די סעודה.

מוציא מצה

כל בני הבית חייבים במצוות אלו. ידי חובת 'לחם משנה' יוצאים על-ידי ראש המשפחה, אך כל אחד ואחד מברך לעצמו.

הרבי ברוך את כל הברכות הללו מישב. נוטל בשתי ידיו את שלש המצות, פשאצבעותיו מפרידות בין מצה למצה, ומברך 'המוציא'. אחר-כך הניח למצה התחתונה להשמט מידי, וברך 'על אכילת מצה' ושבר מהן - בהיותן מכסות - לפרוסות קטנות פדי צרפו. סדרן זו על גבי זו ואכלן יחד בשתי ידיו. לא הכניסן לפיו בבת-אחת. גפר היה שלא פלע הייתים' בשלמותם.

שעור פזית: המקבל הוא, 'ששעור פזית' במצה הוא 27 גרם, בשליש מצת-יד.

ממאכט א ברכה "המוציא לחם מן הארץ" און

אויכעט "על אכילת מצה".

מָרֹר

מְרַבְּכִים מְקַצֵּת מִהַחֲרֹסֶת שְׁעַל הַקְּעֵרָה בֵּינָן שְׁפִתוֹךְ הַכְּלִי שֶׁבִּתְחִילַת הַכּוֹס. טוֹבְלִים מְקַצֵּת הַמָּרֹר בַּחֲרֹסֶת. מְנַעְרִים אֶת הַחֲרֹסֶת, שֶׁלֹּא יִתְבַּטַּל טַעַם הַמְרִירוֹת. וְאִזּוּ מְבָרְכִים "עַל אֲכִילַת מָרֹר", וּמְכוּנָיִם לַפֶּטֶר בְּזֶה גַם אֶת הַמָּרֹר שֶׁבַּפּוֹרֵךְ, וְאוֹכְלִים שֶׁלֹּא בְּהִסְבָּה. לוֹעְסִים הַיֵּטֵב כְּדֵי לְהַרְגִישׁ אֶת טַעַם הַמְרִירוֹת.

הַחֲסָה וְהַחֲרִיץ מְצַטְרָפִים יַחַד לְכַוֵּיַת מָרֹר.

הַרְפֵּי נְהַג לֶאֱכֹל גַּם חֶלֶק מֵרֹאשׁ הַתְּמָכָא, לֹא טָחוּן. אֲכַל שְׁעוֹר גָּדוֹל בְּמִיָּחָד. אֲךְ הַזְהִיר בְּשֵׁם "אֲדָמוֹר מוֹהַרֵי" צַ גִּשְׁמַתוֹ-עֵדֶן, שְׂאִין יוֹצְאִים יְדֵי חוֹבָה בְּמָרֹר שְׂאִין יִכְוִלִים לְסַבְּלוֹ מַחֲמַת חֲרִיפוֹתוֹ.

מְנַעַמֵּט אַ כְּוִיַּת
מָרֹר אִוֵּן
מְטוֹנְקֵט דָּאָם
אַיִין אִין חֲרֹסֶת
אִוֵּן מְמַאֲכֵט אַ
בְּרָכָה "עַל
אַכִּילַת מָרֹר".

פורך

לוקחים פזית מהמצה התחתונה וכזית מרור משני הסוגים. מניחים מעט חרסת יבשה (מהקערה) על המרור, ומנערים אותה מיד אחר־כך (הרבי מרח חרסת - אולי פשנפלה החרסת שטבל בה מהתמכא - על התמכא ולא על העלים. בסוף ה'פורך' היה טובל את חתיכת התמכא השלמה בחרסת, ואוכלה עטופה בעלי החסה - ולא נער). פורכים אותם יחד, אומרים "בן עשה הלל..." ואוכלים ביחד ובהסבה.

מנעמט א פזית
מרור מיט א פזית
מצה, מטונקט דאס
איין אין חרסת און
מזאגט: "בן עשה
הלל..." און מעסט
דאס
אנגישפארטערהייט
אויף די לינקע זייט.

שֵׁלַח עוֹרֵךְ

אוֹכְלִים שְׁלֵא בְּהִסְבָּה.

מִתְחִילִים בְּאֵכִילַת הַבֵּיצָה שְׁעַל הַקְּעֵרָה. הַרְבֵּי לֹא בְּדַק וְלֹא פֶתַח כָּלֵל אֶת הַבֵּיצָה לִפְנֵי אֵכִילָתָהּ. טָבֵל אוֹתָהּ תְּחִלָּה ג' פְּעָמִים בְּמִי־מַלַּח. בְּמִשְׁךְ הַפְּעוּדָה טוֹבֵל אֶת הַמִּצָּה ג' פְּעָמִים בְּמַלַּח וְאוֹכְלָהּ.

לְמִי אֲמָצְעִיִּים וְאַחֲרוֹנִים אֵין לְהַעֲבִיר הָאֲצָבָעוֹת עַל הַשְּׁפָתִים, בְּכֹל שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח.

גִּתָּן לְשִׁתּוֹת יַיִן בַּפְּעוּדָה, אֲדָךְ אֵין נוֹהֲגִים לומר 'לְחַיִּים', שְׁלֵא יִרְאֶה כְּמוֹסִיף עַל הַכּוֹסוֹת.

מְגַרֵּיט צוֹ דָּעַם
טִישׁ מִיט פְּלִיִּישׁ
אוֹזן פִּישׁ אוֹזן
אַלֶּע גוֹטֶע זַאכֵּן
לְכַבּוֹד יוֹם טוֹב.

צפון

לפני אכילת האפיקומן יש לשתות באפן שלא יבוא לידי צמאון אחר-כך.
בסוף הסעודה מוציאים את האפיקומן, מחלקים לכל אחד ואחת פזית. טוב
לאכל שני 'פזיתים', אחד זכר לפסח ואחד זכר למצוה הנאכלת עמו. יש לאכל
את פלו במקום אחד. אוכלים בהסבה, ויש לסימו קדם חצות.

מנעמט ארוים
דעם
בהאלטענעם
אפיקומן און
מעסט דאם
אנגישפארטער
הייט אויף די
לינקע זייט.

פֵּרֵד

הַרְבֵּי מִזֵּג כּוֹס שֶׁל אֱלֹהֵינוּ תָּמִיד קֹדֵם בְּרַפֵּת הַמִּזּוֹן, וְאַחֲרָיו מִזֵּג לוֹ כּוֹס שְׁלִישִׁית.

הַרְבֵּי הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוֹס זְכוּכִית לְכוֹסוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ, וּבִדְרָקָה תְּחַלֵּה בְּשׂוּלְיָה אִם הִיא חֲלָקָה בְּלֹא פָּגָם.

מִקְרִיא הַהֲגָדָה הוּא הַמִּזּוֹן.

כָּל אֶחָד מֵהַמְּסַבִּים אוֹחֵז בְּיָדוֹ אֶת הַכוֹס עַד אַחֲרֵי 'בּוֹנָה יְרוּשָׁלַיִם'.

לְאַחַר בְּרַפֵּת הַמִּזּוֹן שׁוֹתִים כּוֹס שְׁלִישִׁית בְּבִרְכָה וּבְהַסְבָּחָה.

מִבְּעֵנֵטְשֵׁט "בְּרַפֵּת הַמִּזּוֹן".

הַלֵּל

מוזגים פֹּס רביעית ופותחים את הדלת לאלהי הנביא. פשהשלוחים חוזרים, מתחילים "לא לנו".

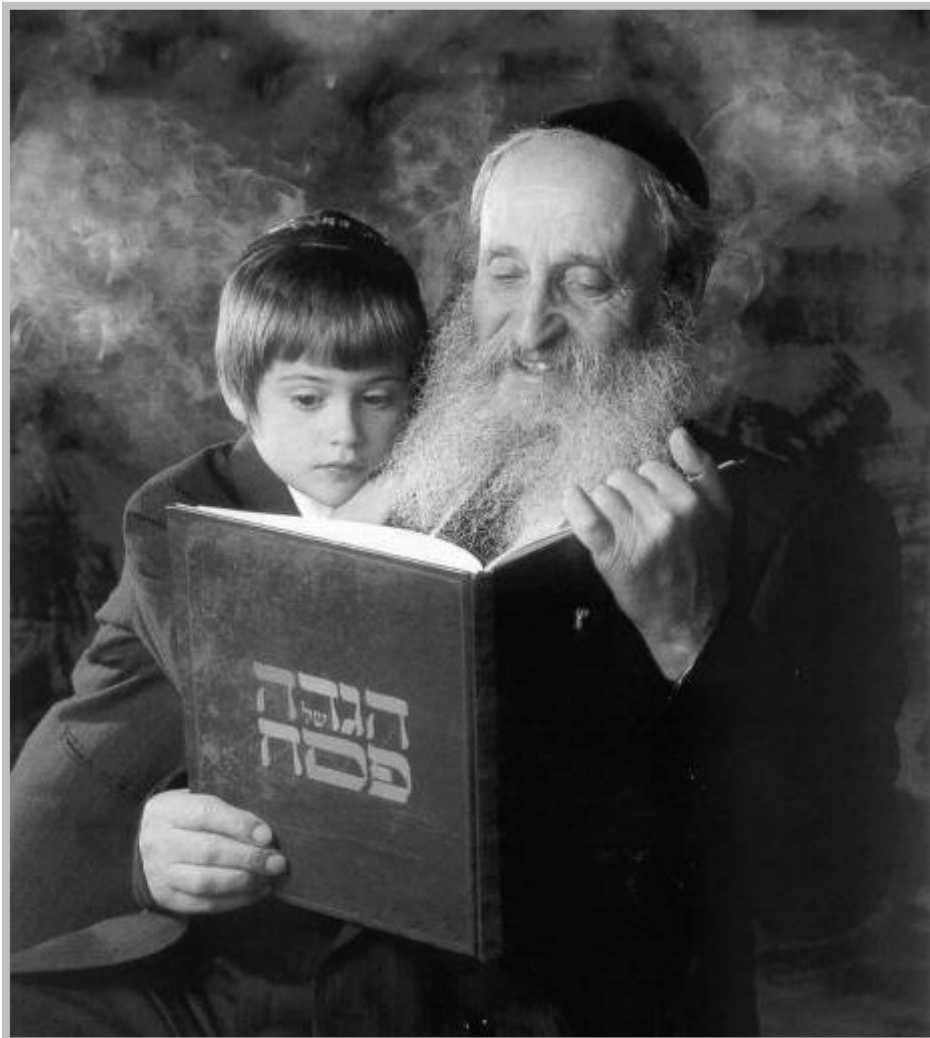
גם אורחים שאינם מסבים לסדר, עונים 'הודו' פסדר הנהוג בבית הפנסת בעת אמירת הלל.

מְזַאֵגֵט הַלֵּל.

נרצה

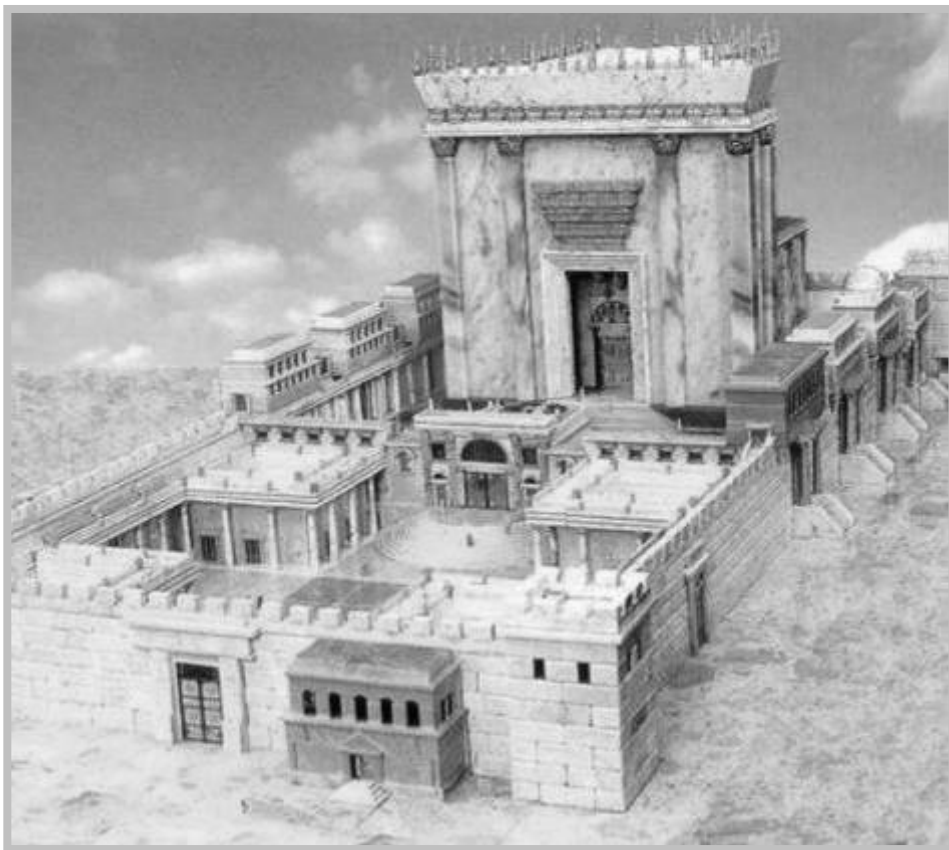
ווער סטויט אלע מצוות פון פסח,
דער אויבערשטער האט עם זייער ליב.

לְשָׁנָה הַבְּאָה בִּירוּשָׁלַיִם

שׁוֹתִים כּוֹס רְבִיעִית בְּבִרְכָה וּבְהִסְבָּה וּמְבָרְכִים בְּרִכָּה אַחֲרוֹנָה וְאוֹמְרִים
"לְשָׁנָה הַבְּאָה בִּירוּשָׁלַיִם".

מְנַהֵג בֵּית הָרֶב: אַחַר אֲמִירַת "לְשָׁנָה הַבְּאָה בִּירוּשָׁלַיִם", הָאֲדַמּוֹר [מוֹזֵג מֵעַט
יּוֹן מִהַבְּקוּק לְכוֹס, לְתַקֵּן 'פְּגִימַתּוֹ'] מַחְזִיר וְשׁוֹפֵךְ הַיַּיִן מִכוֹסוֹ שֶׁל אֱלִיהוּ
לְבַקְבוּק, וְכֹל הַמְּסַבִּים מְנַגְּנִים בְּשִׁעָה זוֹ הַנִּגּוֹן "אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדֶךָ" - מֵעֲשֶׂרַת
הַנִּגּוֹנִים שֶׁל רַבְּנֵי הָזֶקֶן.

והגדת לבנה... מה נשתנה

הבן שואל ארבע שאלות שפלן מתיחסות להתרחשויות החריגות שהוא רואה סביבו בליל הסדר. השאלות הן: מדוע מטבילים את הכרפס ואת המרור, מדוע אוכלים מצה מדוע אוכלים מרור ומדוע אוכלים בהסבה - ארבעה דברים אותם הוא איננו רואה בכל ימות השנה. "מה נשתנה... הלילה הזה מצה... מרור..."

מדוע שואלים על המצה והמרור עוד לפני שאוכלים מהם?

ההסבר לכך הוא שישנה פונה מיחדת בהצבת השאלות מיד בתחלת הסדר: נאמר בתורה "והיה כי ישאלך בנה לאמר: מה זאת? ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים". כלומר: התורה מצוה לספר ביציאת מצרים בדרך של תשובה לשאלה. תחלה מזכרת שאלת הבן - "והיה כי ישאלך בנה" וכתשובה לשאלתו, בא הצווי על האב לספר את ספור יציאת מצרים: "ואמרת אליו, בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים".

לכן, בבואנו לקים את מצות ספור יציאת מצרים הלילה, אנו מעודדים תחלה את הבן לשאל את שאלותיו והספור בא כמענה לשאלות.

עבדים היינו

בפסקה זו מספרות בקצרה העבודות הבסיסיות של יציאת מצרים. דבר זה מהנה תשובה לארבע הקשיות של הבן, שכן יציאת מצרים היא הסבה למנהגי הלילה השונים.

ואפלו פלנו חכמים

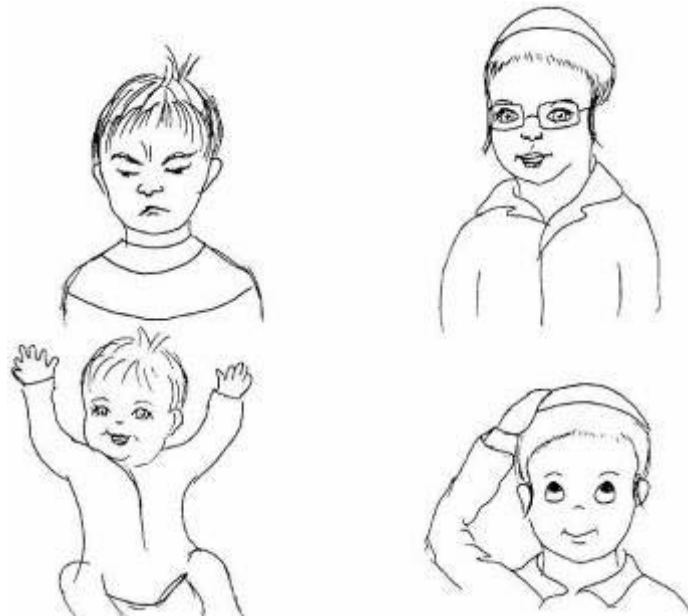
לאחר שהקדמנו וספרנו את ספור יציאת מצרים בצורה קצרה ותמציתית, מלמדת אותנו ההגדה שאין להסתפק בכך, אלא יש להרחיב ולהאריך. וכל המרבה להאריך בפרטי הספור - הרי זה משבח. עוד למדים אנו בפסקה זו, כי אף אם ספור יציאת מצרים ידוע ומפור לנו היטב, עלינו לשוב ולספר אותו בלילה זה מדי שנה בשנה.

בְּנֵי אַרְבַּעַת בְּנֵי הַתּוֹרָה

בְּאַרְבַּעַת מְקוֹמוֹת חוֹזֵרֵת הַתּוֹרָה עַל הַצּוּוִי "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ" - לְסַפֵּר לְבָנִים עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם, וּבְכָל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת מוֹפִיעַ הַצּוּוִי בְּסִגְנוֹן שׁוֹנֵה: בְּמָקוֹם אֶחָד מוֹפִיעַ הַצּוּוִי בְּתִשׁוּבָה לְשִׁאלַת הַבֵּן - "וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ... וְאָמַרְתָּ אֵלָיו", בְּמָקוֹם אֶחָד מוֹפִיעַ הַצּוּוִי לְלֹא הַקְּדַמְתָּ שְׁאֵלָה מִצִּדּוֹ שֶׁל הַבֵּן, אֲלָא כְּחֹבָה עַל הָאָב לְנַקֵּט בְּיוֹזְמָה מִצִּדּוֹ - "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ".

גַּם הַסִּגְנוֹנוֹת שֶׁל שְׁאֵלַת הַבֵּן וְתִשׁוּבַת הָאָב שׁוֹנִים. כָּל זֶה, מִשׁוֹם שֶׁמִּדְּבַר בְּאַרְבַּע צוּרוֹת שׁוֹנוֹת שֶׁל קִיּוּם הַחֹבָה לְסַפֵּר לְבָנִים עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְלִשְׂמֹחַ מָה יֵשׁ צִרְךָ בְּאַרְבַּע צוּרוֹת שׁוֹנוֹת? עַל כֵּךְ בָּא הַהִסְפֵּר: 'אַרְבַּעַת בְּנֵי'. הַתּוֹרָה מְלַמֶּדֶת כִּי צָרִיךְ יֵשׁ לְהִתְיַחֵס לְאַרְבַּעַת סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל בָּנִים שְׁשׁוֹנִים מְאֹד זֶה מִזֶּה. אֵינּוּ דוֹמָה סִגְנוֹן דְּבִירוֹ שֶׁל הַבֵּן הַחֶכֶם, לְזֶה שֶׁל הַבֵּן הַרְשָׁע. כֵּךְ גַּם אֵינָה דוֹמָה תְּגוּבַת הָאָב וְסִגְנוֹן דְּבִירוֹ אֶל בְּנֵי הַחֶכֶם, לְתִגּוּבַתוֹ לְבְנֵי הַרְשָׁע.

לְכֵן חוֹזֵרֵת הַתּוֹרָה אַרְבַּע פְּעָמִים עַל נוֹשֵׂא "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ", כְּשֶׁכָּל פֶּעַם מִצַּגְתָּ גִישָׁה שׁוֹנָה, שְׂמֵתֵאֵמֶת לְכָל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַבָּנִים וּבְכָל אֶחָד מֵהַפְּסוּקִים בְּאוֹת לִידֵי פִטּוּי תְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַבָּנִים, כְּפִי שְׂרׁוּאִים בְּסִגְנוֹן הַשְּׁאֵלוֹת שֶׁל הַבָּנִים וְהַתְּגוּבוֹת שֶׁל הָאָב.

ברוך המקום

בפסקה זו אנו לומדים מן המקראות למי עלינו לספר את ספור יציאת מצרים ובאיזה סגנון יש להשתמש בעת הספור. בהקדמה ללמוד הפסוקים מברכים את הקדוש-ברוך-הוא, בשם שתמיד מברכים ברכת התורה לפני הלמוד. בפתיחה אנו מזכירים ארבע פעמים "ברוך" - כנגד ארבעת הפסוקים המתבארים בפסקה "ארבעה בנים".

שאלתו של החכם

"מה העלת והחקים...?" חכמתו של החכם נפרת מסגנון שאלתו. הוא איננו שואל שאלה סתמית כמו "מה זה?" אלא מציג שאלה מפרטת שמכפאת התענינות מלאה במצוותיו של אלקינו - אלקים שהוא גם שלו, ובנוסף לכך, התענינות היא על-מנת לקים.

ומה תגובתו של האב לשאלת החכם? אומרת התורה: "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים וגו'". כלומר, לספר לו את ספור יציאת מצרים. על כך אנו מוסיפים ואומרים בהגדה, כי אל-לו לאב להסתפק בספור העבודות החל מ"עבדים היינו", אלא עליו להמשיך וללמד את בנו, את כל הפרטים הקשורים ליציאת מצרים וכן את כל הלכות ליל-הסדר, עד הפרט האחרון שבהם: אין לסים את סעודת ליל-הסדר - בה אכלו בזמן שבית-המקדש היה קים את בשר קרבן הפסח - בקנוח הקרוי "אפיקומן", כדי שטעמו של בשר קרבן הפסח ישאר בפה'.

שאלתו של הרשע

"מה העבודה הזאת לכם?" - מלמדת על תכונות נפשו. הוא מתיחס אל חג הפסח כאלו הוא חג "שלכם - ולא שלי". אותו רשע היה בעצם נשאר במצרים עם הרשעים מבני-ישראל שלא רצו לצאת ממצרים ומתו בעת מפת השך.

הרבי מדגיש שאמנם אלו היה הרשע במצרים הוא לא היה נגאל, אבל בגאולה העתידה כל ישראל עתידין להגאל, ללא יוצא מן הכלל.

שאלתו של התם

"מה זאת?" - מלמדת על תכונות נפשו. זוהי שאלה תמימה והיא לא מרפכת מפרטים רבים. גם תשובתו של האב לבן התם היא בסגנון דומה. היא לא מרבה בפרטים, אלא מספרת את תמצית הדברים.

ושאינו יודע לשאל - את פתח לו...

בן זה לא מבין מעצמו שלא הפל פשוט וטבעי, ולכן הוא בכלל לא שואל שאלות. וגם לו צריך לספר על יציאת מצרים.

עלינו לספר לו ולהסביר לו את משמעותם של ארועי הלילה. הרי שהצווי לספר על יציאת מצרים מופיע בפתח גם ללא הקדמת שאלה מצדו של הבן, ללמדנו שיש לספר את ספור יציאת מצרים גם לבן ש"אינו יודע לשאל" ולעורר את התענינותו.

הבן החמישי

הרבי נשיא דורנו כותב כי בנוסף לבנים הללו המזכירים בהגדה, ישנו גם בן חמישי והוא "התינוק שנשבה" - שאינו יודע כלל על קיומו של חג הפסח, ובוודאי שאינו יודע לשאל עליו כלל. בן זה, אומר הרבי, יש להביא את דבר ה' אליו. להביא לידיעתו את עבדת היותנו העם הנבחר מכל העמים, ולספר לו את גם יציאת מצרים על-פי הבנתו הדלה.

אכן, דברים אלו של הרבי פועלים את פעלתם. רבים משליחי הרבי הנאמנים מביאים את דבר ה' ואת ספור יציאת מצרים להמון העם - התינוקות שנשבו בכל ארצות תבל, ומטעימים אותם בליל-הסדר בענג רוחני תוך פתיחת אפיקים רוחניים חדשים, הממשיכים להאיר את נשמותיהם לאורך כל השנה.

ארבע פוסות

תקנו חכמים לשתות בליל-הסדר ארבע פוסות - דרך חרות: אחת בקדוש, שניה בהגדה, שלישית בברכת המזון והרביעית בהלל. כלם חיבים לשתות את הפוסות, אפלו נשים וילדים. נוהגים לקחת יין אדם לשתית

ארבע הפסות, זכר לדם אבותינו שנשפך במצרים בעת עבודתם, וגם זכר לדם קרבן הפסח שהיה על המשקוף והמזוזות, במצרים.

לארבע פסות אלו יש 'שמות' ואלו הם ד' לשונות של גאולה: הראשון נקרא 'והוצאתי', פפתוב - "והוצאתי אתכם מארץ מצרים". השני 'והצלתי', פפתוב - "והצלתי אתכם מעבודתם". השלישי 'וגאלתי', פפתוב - "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה". הרביעי 'ולקחתי', פפתוב - "ולקחתי אתכם לי לעם".

קימת עוד פוס אחת שלא שותים אותה, היא נקראת "פוס של אליהו" ושמה 'והבאתי', פפתוב - "והבאתי אתכם אל הארץ". מנהגנו פמנהג בית הרב, שלאחר אמירת "לשנה הבאה בירושלים" היה הרבי שופך מפוס של אליהו לפקבוק, וכל המסבים היו מנגנים בעת זו את הנגון 'א-לי אתה', מעשרת הנגונים של אדמו"ר הקוקן.

הזמן הראוי לספור יציאת מצרים

"יכול מראש הדש..."

עד כאן ההגדה הוכיחה: א) פי מצוה עלינו לספור ביציאת מצרים, גם אם הספור ידוע ומפר לנו. ב) שעלינו לספור את ספור יציאת מצרים לכל בן מארבעת הבנים (למעשה, לכל יהודי באשר הוא) לפי פשרונותיו ובהתאם למצבו.

"והגדת לבנך, ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".

יש להבין, אם-כן, מהו הזמן שנקרא "ביום ההוא"?

האפשרות לומר "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - תוך כדי המחשת המצוה והמרור בפעל, כך שבאמירת "בעבור זה" נתן יהיה להצביע על המצוה ועל המרור - קימת רק בליל-הסדר הנערך אור לט"ו בניסן, יום היציאה ממצרים - המועד שבו מצוה לאכל מצוה ומרור. בליל-הסדר נתן לומר: "בעבור

זה" - על-מנת שאקים מצוות אלו - "עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - על-מנת פן הוציאנו ה' ממצרים.

"מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו..."

הספור נפתח בסקירה של תולדות האמה מתחלת דרכה - החל מבחירת ה' באברהם והוצאתו מבית ומשפחה של עובדי עבודה-זרה - מאחר שהכמים תקנו לספר בדרך של "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". אכן, העבדה שתרח אבי אברהם היה עובד עבודה-זרה היא גנאי לנו, אבל חשוב להזכיר זאת, כי כך יתעוררו במשנה-תקף רגשות התודה והשבח לקדוש-ברוך-הוא על שפחר בנו מכל העמים והוציאנו ממצרים.

"ברוך שומר הבטחתו לישראל. ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ..."

ברוך הוא ה' ששמר את ההבטחה של "ברית בין הבתרים", ולא נתן את הארץ לעם אחר מזרעו של אברהם. ולא זו בלבד, אלא ששומר ומצפה לזמן בו יוכל לקים את הבטחת הגאולה: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" - כפי שקצר את שנות השעבוד במצרים, על-מנת למהר את קיום ההבטחה על יציאת מצרים.

חשוב הקץ על-ידי הקדוש-ברוך-הוא: עם-ישראל היה אמור לשהות במצרים ארבע-מאות שנה, אלא "שהקדוש-ברוך-הוא חשב את הקץ" והחל למנות את ארבע-מאות השנים מהזמן שבו החלו הנדודים והטלטולים של האבות בארצות לא להם - מעת לדת יצחק, כנאמר בפסוק: "ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים".

מלדת יצחק עד ירידת יעקב ובניו למצרים - היתה זו תקופה של 190 שנה ובעקבות החשוב המיוחד של הקדוש-ברוך-הוא, שחשב שנים אלו כחלק ממכסת 400 השנים שנקבעו לשעבוד מצרים, נחסכו 190 שנים משנות השעבוד של עם-ישראל במצרים, ולמעשה הם היו במצרים 210 שנים בלבד. ולאחר שה' הודיע לאברהם על שעבוד בנו, בשר לו באותו מעמד את בשורת והבטחת הגאולה ממצרים, כמו שנאמר: "והיא שעמדה..."

ההבטחה שהקדוש ברוך הוא קים לא הועילה רק לאבותינו במצרים, אלא גם לדורות הבאים עד לדורותינו אנו. הבטחתו של ה' הועילה לאברהם ולנביאים שעמדו אחריו, לשמר ולהציל את עם ישראל מאויביהם, בכל מצב, גם אם מבחינתם לא היו ראויים לכך.

שַׁפְךְ חֶמְתְּךָ

מנהגנו לגשת אל פתח הבית בעת אמירת "שַׁפְךְ חֶמְתְּךָ" - פְּשָׁחוֹזִים בְּיָדִים בְּנֵרוֹת הַחֵג (פְּשָׁחַל בְּיוֹם חוֹל) - וְלוֹמַר אֵת "שַׁפְךְ חֶמְתְּךָ" פְּשָׁחֵדֶלֶת פְּתוּחָה. הַסֶּבֶה לַפְּתִיחַת הַדֶּלֶת הוּא לְהִרְאוֹת לְכָל שְׁהַלִּילָה הוּא לַיִל-שְׁמוּרִים וְאִין אָנוּ מִתִּירָאִים מִכְלוּם. וּבִזְכוּת אֲמוּנָה זֶה יָבוֹא הַמְּשִׁיחַ לְגַאֲלָנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְיִשְׁפֹךְ חֶמְתּוֹ עַל הַגּוֹיִים. עוֹד סֶבֶה הַמְּזוֹכֶרֶת הִיא, בְּכַדֵּי שִׁיפְנָם אֲלֵיהֶוּ הַנְּבִיא מִבְּשַׁר הַגָּאֲלָה.

תַּפְּלַת טַל

בתפלת מוסף ביום הראשון של החג, בחזרת התפלה על-ידי שליח הצבור ("חזרת הש"ץ"), פותחים את ארון הקודש ואומרים תפלה מיחדת "תפלת טל". החזן אומר את תפלת העמידה פלחן מסרתי ומוסיף פיוטים לתפלת טל. החל מתפלה זו, מפסיקים לומר בתפלות "שמונה עשרה" "משיב הרוח ומוריד הגשם" וכן "ותן טל ומטר לברכה" ועוברים לגרסת הקיץ בזה אומרים: "מוריד הטל", "ותן ברכה".

לֵיל יוֹם שְׁנֵי שָׁנִי שֶׁל פֶּסַח

בארץ ישראל, הלילה של מוצאי יום-טוב הראשון של פסח הוא הלילה הראשון של "חול המועד".

בחויץ-לארץ, החג נמשך יומים וזהו ליל-הסדר השני. עם צאת היום הראשון של החג, מדליקים את נרות היום השני של פסח. יש להקפיד שההדלקה תהיה מאש קימת ולא ליצר אש חדשה בהצתת גפרור וכדומה. לאחר ההדלקה יש להזהר שלא לכבות את הגפרור אלא להניחו בזהירות כדי שייכבה מאליו. כאמור, בארץ-ישראל, הלילה הוא מוצאי יום-טוב ותחלת חול המועד. בחויץ-לארץ - לאחר שחוזרים מבית-הפנסת, עוזבים את השלחן בכלים נאים ופורשים עליו מפה מהדרת ומסבים לליל-הסדר השני הנערך במתכנת זהה לליל-הסדר הראשון שנערך אמש.

ספירת העמר

מצוה מן התורה לספר ספירת העמר, שנאמר "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום". בלילה השני של חג הפסח מתחילים לספר ספירת העמר.

ידוע שבחדש ניסן מתפשלים השעורים בארץ-ישראל, וכתוב בתורה שאסור לאכל מהשעורים החדשים, עד שיביאו "מלא העמר" (מדה שהיתה נהוגה אז). קרבן לה'. בזמננו אסור לאכל מהתבואה החדשה עד שיעבר יום ששה-עשר בניסן, שבו היו מקריבים את העמר. (תקנת רבי יוחנן בן זפאי "שיהא יום הגף בלוי אסור").

את מצות ספירת העמר יש לקיים בעמידה, לאחר צאת הכוכבים. לכתחלה, יש לדעת כבר בעת הברכה את היום אותו סופרים. מי שלא בלילה, יספר ביום שלמחרת ללא ברכה ואחר-כך יוכל להמשיך ולספר עם ברכה בלילה. אך אם שכח גם ביום שלמחרת, והפסיד ספירה אחת לגמרי - שוב אינו יכול לספר בברכה. המסתפק ואינו זוכר אם ספר או לא, יכול להמשיך לספר בברכה.

תפלת שחרית

בחויץ-לארץ - ביום-טוב שני של חג הפסח - תפלת שחרית, זהה לזו של אתמול (למעט "תפלת טל" הנאמרת רק ביום הראשון של החג). בימי החג וכן בכל ימי חול-המועד נוהגים לומר בתפלת "שמונה עשרה" - "יעלה ויבוא" ולאחריה "הלל".

הבדלה

במוצאי החג מבדילים על פוס יין כבכל מוצאי שבת וחג.

חול המועד

הימים שבין היום הראשון של הפסח ליום השביעי נקראים - "חול המועד".
שבן, נוהגים בהם מקצת חול ומקצת מועד.
לובשים בגדי חג.

אין מניחים בימים אלה תפלין. בכל יום מוסיפים את תפלת "הלל" ו"מוסף",
ובתפלת שחרית קוראים בתורה.
בימים אלה נמנעים מלעשות מלאכה שאין בה צורך דחוף ואשר מניעתה לא
תגרום להפסד.
בזמן שבית המקדש היה קיים, כל בני ישראל היו "עולים לרגל" לחוג את
החג בירושלים.

שביעי של פסח

יום השביעי של חג
הפסח, אינו חג בעצמו, אלא
הסיום והחזתם של חג
הפסח. ולכן אין אומרים
"שהחינו" בקדוש. שמחת החג
הזה גדולה יותר משאר ימי
הפסח. מנהג חב"ד להיות
ערים כל הלילה ולעסק
בלמוד התורה. יש הנוהגים
להתאסף בחצות הלילה
בבית הכנסת ולומר את
"שירת הים" (או ישיר משה),
בשמחה ובשירה. והטעם

הוא, כי קריעת הים היתה בשביעי של פסח.

תפלת שחרית

קריאת התורה היא בפרשת "בשלח" המתארת את יציאת בני-ישראל ממצרים וקריעת ים-סוף, ובה מופיעה "שירת הים", הפותחת ב"אז ישיר משה".

אחרון של פסח

בחגיגת-לארץ, החג נוהג יומים, ויומו השני נקרא "אחרון של פסח". עם צאת החג הראשון, מדליקים גרות (מאש קימת מערב החג). לאחר תפלת ערבית עורכים "קדוש" וסועדים סעודת חג. בתפלת שחרית ביום האחרון של פסח (בארץ-ישראל - בשביעי של פסח, ובחוץ-לארץ - באחרון של פסח), מזכירים נשמות ("זכר"). מועד תפלה זו הוא לאחר קריאת התורה, לפני תפלת מוסף. מי שיש לו אב ואם, יוצא מאולם בית-הכנסת בעת הזכרת הנשמות. לאחר שחוזרים מבית-הכנסת, מקדשים על היין ואחר-כך סועדים סעודת חג.

מהותו של אחרון של פסח

ספר כבוד-קדשת אדמו"ר מוהרי"צ נשמתו-עדן:

בליל אחרון של פסח שנת תרס"ו, שאל אבי (הרבי הרש"ב נשמתו-עדן) את אחיו - דודי הרז"א (רבי זלמן-אהרן), באם זוכר הוא מה שאמר להם זקנם הרבי הצמח-צדק באחרון של פסח תרכ"ה.

הרז"א השיב: כרגע איני זוכר, אבל אם תנסה לשרטט לי את כל הפרטים שקדמו לדברי הצמח-צדק, אפשר שזה יעזר לי להזכר.

ואז ספר לו אבי: ישבנו כל המשפחה סביב שלחן החג, ובראש השלחן ישב אבא - כבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש.

תוך כדי הפענדה שאלתי את אבא: "מדוע היום האחרון של חג הפסח הוא חג?".

אבא פנה אליך (לרז"א), ואמר לך: "זלמן אהרן, אולי אתה יכול לענות על שאלתו מדוע היום האחרון של פסח הוא חג?". וענית שאינך יודע.

לפתע, אמרה דבורה-לאה אחותנו, שהיא יודעת מדוע היום האחרון של פסח הוא חג. אמר לה אבא: "נו, אם את יודעת, אמרי!".

דבורה-לאה קמה ואמרה: "פשפני-ישראל שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין, ונוהרים מחמץ - עושים את היום האחרון של פסח לחג. כל בני-ישראל שמחים שעברו את חג הפסח ולא נכשלו בעברה הגדולה של חמץ בפסח".

באותו רגע אמר הרז"א:

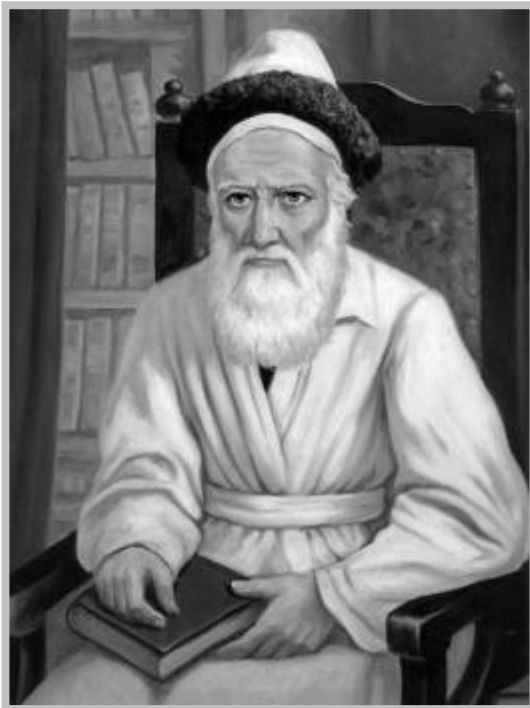
"נופרתי! פשדבורה-לאה אמרה זאת, היה אבא מרצה מאוד, ואמר: 'דבורה-לאה, יש לך ראש טוב'".

לאחר מכן המשיך הרז"א וספר:

כשאמנו ושלשתנו - דבורה-לאה, אני ואתה גלוינו לאבא אל דירת סבא - הצמח-צדק, נגש אליו אבא וספר לו שאתה שאלת מדוע היום האחרון של פסח הוא חג, ושלמן אהרן לא ידע, ושבבורה-לאה השיבה שפשפני-ישראל שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין ונוהרים מחמץ - עושים את היום האחרון של פסח לחג, משום שהם שמחים על שלא נכשלו בעברה הגדולה של חמץ בפסח.

סבא (הצמח-צדק) אמר שזה תרוץ 'שכלי' טוב. ואז, קרא הסבא לשלשתנו להתקרב, ואמר לנו כך:

"היום האחרון של פסח נקרא בשם 'אחרון של פסח'. כלומר: שיום זה הוא סיום אותו הענין שהתחילו בלילה הראשון של פסח. מה התחל בלילה הראשון של פסח? ענין הגאולה. בלילה הראשון של פסח נגאלו אבותינו ממצרים על-ידי משה רבנו - גואל ראשון. אבל זו רק ההתחלה, פי הרי עדין אנו עבדים

'השתא עבדי' ונמצאים בגלות. אחרון של פסח קשור עם סיום אותו עגנון - סיום הגלות. אחרון של פסח הוא החג שלנו על הגאולה האחרונה שהקדוש-ברוך-הוא יגאל אותנו מהגלות על-ידי משיח-צדקנו שהוא ה'גואל אחרון'...

וסים הרבי הרי"צ:

אחרי שהרו"א סים את ספורו, אמר לי אבי: יודע אתה מדוע גזפרתי דוקא עכשו מהספור שהיה באחרון של פסח תרכ"ה? אספר לך. היום בערב

בשהייתי בחדר הספרים (החדר שבו היה מקבל הרבי נשמתו-עדן ליחידות), שמעתי שבחדר האכל יש ופוח חזק בין שתי בנותי חנה ומושקא (היא הרבנית הצדקנית נשמתה-עדן). רציתי מאוד לשמע את תכן הופוח. בשהתקרבותי, שמעתי שחנה אומרת, שאחרון של פסח הוא חג 'כמו כל החגים' ואלו מושקא אומרת, שאחרון של פסח אינו חג ככל החגים, והראיה, שבהדלקת הנרות (ובקדוש) אין מברכים 'שהחינו' כמו בכל החגים. וכששמעתי את הופוח הזה, גזפרתי מהמארע של אחרון של פסח תרכ"ה.

עד כאן מתוך שיחת הרבי הרי"צ (אחרון של פסח הש"ת). אך עדין דבר אחד אינו ברור: מה הקשר בין הופוח של שתי בנותיו של הרבי הרי"צ, שדוקא כתוצאה מופוח זה גזפר הרבי נשמתו-עדן בספור של אחרון של פסח תרכ"ה?

באחת ההזדמנויות הסביר זאת הרבי נשיא דורנו - שהקשר בין שני הספורים הוא, שדוקא בגלל שאחרון של פסח הוא החג על הגאולה העתידה, זו הספה שאי-אפשר לברך "שהחינו". פי הדין הוא, שאי-אפשר לברך "שהחינו" על דבר שעדין אינו במציאות בפעל - 'במזמן'. והיות שעדין אנו מצפים "בכל יום שיבוא", אי-אפשר לברך "שהחינו".

זאת אומרת, שהספה שבחג זה לא מברכים "שהחינו", היא לא בשל החסרון של החג הזה, אלא להפך - בגלל מעלתו, שהוא החג היחיד מכל החגים שקשור לגאולה העתידה.

מצה שרויה באחרון של פסח

המהדרים שלא לאכל "מצה שרויה" (מצה שבאה במגע עם מים או תבשיל שיש בו לחות בלשהי) בימי חג הפסח, מקלים (ויש שאף מקפידים) באכילתה באחרון של פסח. (אבל מנהג זה הוא רק בחוץ-לארץ ולא בשביעי של פסח).

סעודת משיח

לפי מסורת שמקורה מהבעל-שם-טוב, ביום האחרון של פסח, מאיר אורו של משיח ואור הגאולה העתידה.

לכן הנהיג הבעל-שם-טוב לערוך לאחר שעת המנחה סעודה מיחדת הנקראת "סעודת משיח".

בסעודה זו נוטלים ידים ואוכלים מצה וגם שותים בה ארבע פוסות יין, פנגר ארבע פוסות הנחמה שעתידי הקדוש-ברוך-הוא להשקות את ישראל. נושא השיחות בסעודה זו הוא דברי חז"ל ורעיונות מתורת החסידות על הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו.

אסרו חג

היום שלמחרת חג הפסח נקרא "אסרו חג". "אסרו" מלשון אסור - קשור. לאמר, שיום זה נספח לימי הפסח.

בזמן שבית-המקדש היה קיים, עקר הקרבת הקרבנות היה בחג, ומי שלא הספיקו להקריב בימי החג, הקריבו באסרו-חג. נוהגים להוסיף ביום זה באכילה ובשתיה כמאמר הפתוב: "פל העושה אסור (אגוד) לחג באכילה ובשתיה מעלה עליו הפתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן".

בדומה ל"סעודת משיח" שהנהיג הבעל-שם-טוב, זה גם התכן המרפזי של חגיגות ה'מימונה' הנהוגות בסיום חג הפסח בקהלות צפון-אפריקה - חזק האמונה בביאת המשיח, במהרה בימינו, אמן.

מצת החרות

את הספור הזה ספר ר' בערל יוניק, שְהִיהַ מֵהַמְשֻׁמְשִׁים בַּקֹּדֶשׁ אֶצֶל הַרְבֵּי נְשִׂיא דִּוְרָנוּ:

מִשְׁפָּחָתֵנוּ נְמוּגִית עִם קְבוּצַת הַיְהוּדִים הַגְּדוֹלָה שְׁעָבְרָה – בַּשָּׁנָה תש"ו – אֶת הַגְּבוּל הַרוּסִי בְּגִבְהַ דְרָךְ לְמַבְרָג (לְבוּב). כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְלְמַבְרָג, הִתְפַּזְרָנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּעִיר, שָׁם שָׁהֵינוּ עַד מוֹעֵד הַהִבְרָחָה. כָּל זֹאת כְּדִי לְהִרְחִיק מֵעֲלֵינוּ, כָּכָל הָאִפְשָׁר, חֲשָׁדוֹת מִיְתָרִים.

בְּאַחַד מִלֵּילוֹת הַהִמְתַּנֵּה פְּשֻׁטָה הַמְשֻׁטָּרָה עַל הַבַּיִת שָׁבוּ שָׁהָה אַחֵי, מֵאִיר. הוּא נִעְצַר בְּעוֹזֵן לִינָה בְּעִיר זָרָה (בְּאוֹתָם יָמִים אָסוּר הָיָה לְתוֹשֵׁב עִיר אַחַת לַעֲשׂוֹת אֶת הַלֵּילָה בְּעִיר אַחֶרֶת). הָעֵנֶשׁ שֶׁהִטֵּל עָלָיו הָיָה שְׁנַת מֵאָסֵר בְּכֹלָא 'זְלוּטְשׁוּב'. אֲנַחְנוּ יִצְאָנוּ בְּחֶסְדֵי ה' מְרוֹסְקָה, וְאֵלּוּ הוּא נוֹתֵר מֵאַחֹר.

כְּעֵבֶר שָׁנָה שְׁחֵרֵר מֵהַפְּלָא וּמִיָּד עָשָׂה נְסִיּוֹן נוֹסֵף לְבֵרַח מְרוֹסְקָה. לְאַחַר שֶׁהִצְטִיד בְּכָל הַמְסַמְכִים הַדְּרוּשִׁים, שָׁהִיו כְּמוּבָן מִזְּנִיפִים לְגַמְרִי, נִסַּע לְעִיר צ'רְנוֹבִיץ. שָׁם פָּגַשׁ עוֹד שְׁנַי חֲסִידִים צְעִירִים, שֶׁהִתְפַּזְּנוּ לְהִבְרִיחַ יַחְדָּו אֶת הַגְּבוּל. בְּמֵאֲמֹן רַב, רְצוּף מְכֻשׁוּלִים וְסַכְנוֹת, הִצְלִיחוּ הַשְּׁלֵשָׁה לְעֵבֶר סוּף-סוּף אֶת הַגְּבוּל וּלְהִגִּיעַ לְרוֹמְנִיָּה.

גַּם בְּרוֹמְנִיָּה עֲצָמָה נֶאֱלָצוּ לְהִסְתַּתֵּר מֵעֵינֵי הַשְּׁלִטוֹנוֹת. בְּלֵילוֹת יִשְׁנוּ בְּרִפְתוֹת שָׁל אַכְרִים אוֹ בַּשְּׂדֵה הַפְּתוּחָה. לְבִסּוּף הִגִּיעוּ לְמַחֲזוֹ הָעִיר רְצֵאוּץ. כַּעַת הַפְּרִידָה בֵּינָם וּבֵין הַחֶפֶשׁ רַק תַּחֲנַת גְּבוּל אַחֶרֶוֹנָה, שְׂאוֹתָה הִתְפַּזְּנוּ לְחִצּוֹת בַּלֵּילָה.

כְּמוֹעֵד שִׁנְקָבֶע, עִם רֵדֶת הָעֵרֶב, הוֹפִיעַ הַגּוֹי שְׂאֵמוֹר הָיָה לְהַעֲבִיר אֶת הַגְּבוּל. אֵלָּא שְׁעַמּוֹ בָּאָה גַּם פְּלַגַת שׁוֹטְרִים אֲשֶׁר מִהֲרָה לְעֲצָרָם. הַשְּׁלֵשָׁה הִחְזִרוּ לְתוֹכֵי רוֹסְקָה, וּבְתֵם מִשְׁפָּט קֶצֶר נִגְזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵר-דִּין מוֹת.

כֵּאֵן הִתְעַרְבָה יַד-הַשְּׁגָחָה. כְּדִיוֹק בְּאוֹתָם יָמִים הִחְלִיטָה מְמִשְׁלַת רוֹסְקָה, בְּמַעֲיָן מַחֲוָה לְעוֹלָם הַמְּעַרְבִי, לְהַמִּיר אֶת עֵנֶשׁ הַגְּדוֹנִים לְמוֹת בְּעֲשָׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנוֹת מֵאָסֵר בְּכֹלָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים שֶׁל גְּלוּת וְעִבּוּדֵת-פְּרָדָה.

אֶת הַשְּׁנֵתִים הָרֵאשׁוֹנוֹת הַשְּׁלִימוּ הַשְּׁלֵשָׁה בְּכֹלָא 'קֵאֲרֵלָאג', שִׁיּוֹדְעֵי-דְבָר נְחֻרְדִים לְעֲצָם שְׁמַעוּ. מִשָּׁם הִגְלוּ לְמוֹחַנָה-עִבּוּדָה בְּסִיבִיר. מִזֶּג-הָאוִיר

הממזעע באותו אזור, נע סביב ארבעים מעלות מתחת לאפס. אנשים מתו שם כזבובים, מקור, מרעב וממחלות. הרעב היה נורא. אפלו כלב תועה שנקלע למחנה-העבודה, מצא עד מהרה את דרכו לבטנם הרעבה של האסירים.

כל אותן שנים היה העדרו של אחי, והמחשבות על הסבל הפוקד אותו, כפצע פתוח במשפחתנו. בחג-הפסח תשי"ב, בעצומה של ההתנעדות בבית-מדרשו של הרבי, נגשתי אל הרבי ובקשתי ברכה בעבור אחי. הרבי הביט בי, שבר חתיכה קטנה מן המצה העגלה שעל שלחנו והושיטה לי. "לשלח לאח", אמר.

הייתי נרגש מאוד ולא הצלחתי להוציא הנה מפי. כשנרגעתי מעט, החל הבלבול להשתלט על מחשבותי. למה בדיוק התפון הרבי? ראשית, אין לנו כל אפשרות לדעת היכן בדיוק מצוי אחי. גם לו היינו יודעים את מקום המצאו, לא היינו יכולים להעביר לו את המצה.

העזתי לגשת פעם נוספת אל הרבי ובקשתי הסבר לדבריו. הרבי אמר: "כונתי היתה שתשלח לו את המצה כאשר יצא מגבולות רוסיה ויגיע לארץ חפשית".

אף שדברי הרבי עדין נותרו סתומים במדה רבה, אי-אפשר לתאר את תחושת העידוד העצומה שנסכו בנו. הרבי הבטיח לנו, גם אם במשפמע בלבד, שאחינו ישאר בחיים ואף יזכה לצאת מרוסיה!

חלפו עוד כמה שנים ובינתיים לא קבלנו שום אות חיים ממאיר. כל אותן השנים שמרתי את פסת המצה שנתן לי הרבי בעבור אחי כעל אוצר יקר.

באחת הפעמים שונכנסתי אל הרבי ל"יחידות", אמרתי לו: "רבי, אני מבקש הבטחה מפרשת יותר שזנזקה לראות בקרוב את אחינו עמנו".

הרבי הרצין מאוד, נתן בי מבט חודר כליות ולב ואמר: "מדוע אתה מנסה למשוך אותי בלשוני? מורי וחקמי הרבי (אדמו"ר הרי"צ) התמודד עם אתגרים גדולים מאלה ויכל להם. גם על זה ודאי יתגבר". ... באמרו זאת, הציפו דמעות את עיניו של הרבי.

זמן קצר מאוד אחר-כך, בשנת תשט"ו, שחרר אחי בארח מפתיע לחלוטין. כשנודע לנו על שחרורו, רוח לנו מאוד. כעת צפינו שיזכה לצאת מגבולות הקלא הגדול – רוסיה. ידענו בברור שהדבר יקרה, ושזה רק ענין של זמן.

בינתיים התחתן אחינו ברוסיה, הקים בית חסידי לתפארת והמתין ליום שבו יוכל לצאת מהמדינה.

זה קרה בשנת תשל"א. אחי ומשפחתו קבלו התר-יציאה מרוסיה. הם הגיעו לאמריקה וקבעו את מגוריהם בקנדה. בפגישתנו הראשונה הוצאתי מחיקי, בחיל וברטט, את המצה הקטנה שנתן לי הרבי כדי למסרה לו. "הנה המצה שלך", אמרתי לו בהתרגשות עזה, "קח אותה. תשע-עשרה שנה היא המתנה לחרותך".

לכל אחד – מצה

בכל שנה לפני פסח חלק הרבי מצה-שמונה לחסידים. באחת השנים נגש לרבי נער שפלאו לו זמן קצר לפני כן בר-מצוה ושמו יוסף-יצחק, כדי לקבל מצה עבור משפחתו.

כאשר התקרב אל הרבי וקבל מידיו הקדושות חתיכת מצה שאל יוסף-יצחק: "האם הרבי יוכל לתת לי חתיכה נוספת עבור אבי?"

הרבי הוציא חתיכת מצה נוספת ונתן ליוסף-יצחק. יוסף-יצחק שמח על המציאה ובקש חתיכה נוספת עבור האמא, ועוד אחת עבור הסבא ועבור האחים.

והרבי? הרבי מחיך ונותן, מחיך ונותן.

כשהגיע יוסף-יצחק לביתו עם השלל היקר וספר את הקורות אותו לאביו, נדהם האב והחל להסביר ליוסף-יצחק על החמרה שבבזבזו זמנו של הרבי. "הן יכלנו להסתפק פלנו בחתיכה אחת החתוכה קטן-קטן, לשם-מה הנה עליך להטריח את הרבי" – שאל האב בכאב.

יוסף-יצחק שמע את הדברים והפנים. שנה אחר-כך כשנגש לרבי לקבל מצה, הוא לא הוציא מלה מפיו ובשקט קבל מידיו של הרבי את חתיכת המצה שנתן לו. יוסף-יצחק כבר צעד קדימה ופנה את מקומו בתור, אולם הרבי הסתפל עליו בחייד וקרא לו לחזור.

"ומה בנוגע לאבא, לאמא וסבא?" – שאל הרבי כשהוא מושיט ליוסף-יצחק הנדהם מצה נוספת עבור שאר בני המשפחה....

